SVOBODA СВОБОДА

UKRAINIAN DAILY — УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК

Пам'ятайте про Україну!

VOL. XCV. No. 223. JERSEY CITY and NEW YORK. WEDNESDAY, NOVEMBER 23, 1988 CENTS 25 ЦЕНТІВ ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК СЕРЕДА, 23-го ЛИСТОПАДА 1988 Ч. 223 РІК. XCV

СОВЄТСЬКІ ГАЗЕТИ ДАЛІ ІНФОРМУЮТЬ ПРО ХВОРОБУ В ЧЕРНІВЦЯХ

Москва. — Совєтські газети, зокрема „Правда", орган ЦК КПСС, „Літературная Ґазєта" та інші продовжують інформувати читачів про містерійну недугу дітей в українському місті Чернівцях, яка атакує дітей у віці від шести місяців і аж до 15-ти років життя та проявляється забуренням нервової системи, випаданням волосся та загальним послабленням. Всі газети стверджують, що причиною захворювання є елемент талій, наявність якого стверджено також в повітрі навколо Чернівець.

Треба було, очевидно, якось заспокоїти хвилювання і навіть протести місцевого населення, тому „Правда" вийшла з теорією, що талій випав разом з кислотними дощами, які в останніх місяцях навістили західні області України.

„Літературная Ґазєта" також говорить про складник талію, але не каже звідки він взявся і то якраз у гірському місті Чернівцях. Закордонні пресові агентства, зокрема Юнайтед Пресс Інтернешенал, Ассошіейтед Пресс й інші натякали на якісь неокреслені фабрики в околиці Чернівців, а навіть по стороні Румунії і Польщі. Газети підкреслюють, що талій міг продістатися в бензину і тому комісія, яка досліджує випадки захворіння, перевіряє чи родини, у яких хворіли чи хворіють діти, живуть поблизу бензинових станцій, або чи користуються власними автомобілями.

Вміжчасі „Правда" почала заспокоювати населення цілого Совєтського Союзу, яке піднімає тривогу і протести на усіх рівнях. Газета пише, що ніхто, мовляв, з хворих дітей не помер, перші хворі починають поправлятися, а волосся у дітей відростає. Це однак не заспокоює громадськості. Навіть республіканські газети в Україні поміщують листи до редакції, або інформації з місця випадку, тобто з Чернівець. Школи, дитячі садки, клюби там закриті. Карантени ніби в Чернівцях не оголошено; але місто перетворилось у „мертву зону". Хворих дітей розвезли по спеціяльних лікарнях і роблять над ними експерименти, як на кріликах, бож у газетах признаються самі, що лікарі безрадні, не знають звідки взялася недуга, яка супроводжається ще і галюцинаціями, загальним роздратуванням, безсонністю та іншими проявами. Число хворих зростає, не зважаючи на протизаходи міністерства охорони здоров'я і місцевих лікарів, — кінчає свою замітку „Літературная Ґазєта".

Американці відзначили ювілей Тисячоліття

Бостон. — В неділю, 30-го жовтня ц.р., відзначення Тисячоліття в місті Портланд, Мейн, було зорганізовано неукраїнцями і не для українців. Пастор Ранд Пібоді із Юнайтед церкви в Портланді вернувся недавно з поїздки до Совєтського Союзу і постановив познайомити своїх парафіян про 1,000-ліття. Пастор Ранд мав нагоду читати деякі українські публікації про 1,000 ліття Хрищення України і був переконаний, що тільки українці є нащадками Київської Русі.

Чотири протестантські Церкви в Портланді попросили українську православну парафію в Бостоні дати програму в честь Тисячоліття. В неділю по полудні від год. 4-ої до 8-ої вечора понад 250 людей, неукраїнців, були свідками чудового концерту.

Український православний хор з Бостону під орудою проф. Д. Садового відспівав народні та релігійні пісні, а танцювальний ансамбль „Мандрівка" також з Бостону зачаровував глядачів.

Отець Архимандрит Андрій Партикевич, настоятель української православної церкви св. Андрія у Бостоні, інформував присутніх про історію Української Православної Церкви, про українську культуру, як також про стан релігії в Україні.

Було багато запитань від учасників, котрі хотіли почути багато більше про Україну, її нарід та Українську Православну Церкву в цьому році 1,000-ліття.

Інж. С. Куропась матиме авторський вечір

Чикаґо — Тут в суботу, 3-го грудня, інж. Степан Куропась, довголітній громадський і союзовий діяч, один із небагатьох ще живих будівничих громадського життя на Північно-американському континенті, матиме авторський вечір з нагоди появи його книжки п. н. „Спогади з України й 60 років в Америці".

С. Куропась

Авторський вечір влаштовують Окружний Комітет УНС і Інститут Модерного Мистецтва, в приміщеннях якого, 2320 В. Чикаґо аве., відбудеться ця імпреза в год. 7-ій вечора.

Крім автора книжки, коротко промовлятимуть Ю. Дачишин, Л. Мудра і д-р С. Самбірський.

„Ню Йорк Таймс" написав про УІА і УМ

Ню Йорк. — Престижевий і почитний щоденник „Ню Йорк Таймс" помістив у числі з 18-го листопада ц.р. на сторінці культурної хроніки (С-25) дві короткі інформативні замітки про Український Інститут Америки і Український Музей, прикрасивши їх фотографією церковці в Гантері, яку тепер можна побачити в музеї на виставці фотографій дерев'яних церков.

Український Інститут Америки, — інформує газета, — приміщується у колишньому сірому будинку Августуса ван Горна Стайвесанта при 2 Схід 79-та вулиці (ріг П'ятої авеню) і він перетворився тепер на релігійний й культурний центр українців. „Під теперішню пору ви можете там оглянути прецікаву виставку образів з релігійною тематикою, якою американці українського походження відзначають 1000-ліття Християнства в Україні, частині слов'янського світу", — пише „Ню Йорк Таймс", інформуючи читачів, що на долішньому поверсі в Інституті розміщені оригінальні твори і репродукції образів від XI до XIX століть, а на другому і третьом поверхах розміщено образи сучасних Українсько-американських малярів.

Частиною етнічної гордости називає „Ню Йорк Таймс" Український Музей при 203 Друга авеню майже в українській частині Мангеттену, у якому тепер відбувається виставка фотографій дерев'яних церков в Україні. Виставлено 100 фотографій і чотири мініятюрні моделі церков і синаґоґ. На одному з поверхів є постійна виставка одягів. Виставку можна оглядати від середи до неділі від 1-ої до 5-ої години по полудні; вступ один доляр, студенти і пенсіонери 50 центів.

Українці в Кошаліні відзначили 1000-ліття науковою сесією

Варшава, Польща. — Газета „Наше Слово", орган Головного Правління Українського Суспільно-Культурного Товариства (УСКТ), помістила у числі з 4-го вересня ц.р. довшу інформацію д-ра Ярослава Грицковяна під заголовком „Слідами тисячоліття". Інформація цікава тим, що в ній автор говорить про популярно-наукову сесію в Кошаліні присвячену 1000-літньому ювілеєві Християнства в Україні.

В сесії взяли участь представники українських громад Кошалінщини — учителі української мови, місцева інтеліґенція, запрошені гості також з-поза району Помор'я, серед яких було чимало молоді. Наукову сесію відкрив д-р Я. Грицковян. Він відзначив, що з нагоди Тисячоліття в Кошаліні зорганізовано Тиждень Християнської Культури, присвячений цій знаменній події. З думою плро Тисячоліття був заснований хор української молоді „Акафіст", який має вже за собою успішні виступи в Кошаліні, Кракові та Римі. З цієї нагоди виступали в Кошаліні з концертами церковної музики хор „Журавлі". відбувалися і продовжують відбуватися зустрічі в громадах з представниками різних наукових дисциплін

(Закінчення на ст. 8-ій)

Почалась праця над „Енциклопедією Української Діяспори"

Група членів Осередку НТШ і Комісії зв'язку Енциклопедії Українознавства, фундатори та деякі гості з головним редактором Енциклопедії Української Діяспори В. Маркусем під час інавґураційного вечора ЕУ-Д, 12-го листопада в Чикаґо: (сидять зліва): В. Ничай, І. Пежанська, А. Фіґоль, Р. Мицик, о. митрат М. Бутринський, В. Маркусь, М. Семчишин, В. Баранецький, Ю. Петеш, Я. Падох; (стоять, зліва): П. Моцюк, Р. Смик, О. Плешкевич, П. Пундій, С. Самбірський, З. Петеш, Г. Заяць, Д. Демус, Р. Заяць.

Чикаґо (ЕУ-Д). — Редакція нового довідкового твору „Енциклопедії Української Діяспори" (ЕУ-Д) почала працювати вже від січня 1988 року в Чикаґо. Але її інавґурація для місцевого ширшого громадянства відбулася щойно 12-го листопада ц.р., у нових приміщеннях Культурно-Релігійного Осередку, свв. Володимира й Ольги. Господарем святкової зустрічі були Осередком Наукового Товариства ім. Шевченка та Комісія зв'язку Енциклопедії Українознавства в Чикаґо, установи, що в цьому місті стоять найближче до розпочатого проєкту ЕУ-Д.

З Европи прибув на цю врочистість д-р Атанас Фіґоль, головний адміністративно-фінансовий промотор усіх енциклопедичних видань НТШ, а з Ню Йорку — д-р Ярослав Падох, голова НТШ в Америці, та мґр Володимир Баранецький, президент Фундації

(Закінчення на ст. 8-ій)

ВШАНУЮТЬ ПРОФ. Ю.В. ШЕВЕЛЬОВА

Бріджвотер, Н. Дж. — Українська Вільна Академія Наук в ЗСА влаштовує бенкет з нагоди 80-річчя Юрія В. Шевельова. У програмі: Я. Білинський — відкриття, Віктор Свобода — „Ю.В. Шевельов як мовознавець", Юрій Дуцький — „Ю.В. Шевельов як літературний критик", Григорій Костюк — „Ю.В. Шевельов як публіцист"; привіти. Бенкет відбудеться в неділю, 18-го грудня ц.р., о першій годині дня в приміщенні Голідей Інн, дорога ч. 22 у Бріджвотер, Н. Дж. (5 хвилин від Осередку УПЦеркви в Бавнд Бруку). Вступ на бенкет 25 дол. від особи. Зголошуватись треба не пізніше, як 1-го грудня, чеки виписувати на „Юкраініан Академі". В тому ж готелі можна замовити кімнату за ціну 42 дол. Телефонувати треба до Голідей Інн на число: (201) 526-9500, або до УВАН (212) 222-1866.

Совєтська військова загроза не зменшилася

Ню Гейвен, Конн. — Виступаючи у Єйлському університеті, директор Сі-Ай-Ей Вілліям Вебстер сказав, що, не зважаючи на реформи, які відбуваються нині в СССР, совєтська військова загроза ні трохи не зменшилася. „Військовий потенціял СССР, його спроби розширити свій вплив у ґльобальному маштабі і його аґресивна розвідувальна діяльність і далі представляє серйозну загрозу інтересам З'єднаних Стейтів", — заявив В. Вебстер у промові, виголошеній в дискусійному клюбі університету.

„Спроби Ґорбачова провести реформи у своїй країні не змінили цього факту", — продовжував Вебстер, який після свого виступу перед студентами дав досить рідкісну як для директора Сі-Ай-Ей пресову конференцію. Коли його запитали, чи зменшилися у зв'язку з перебудовою маштаби совєтського шпигунства, Вебстер відповів: „Ні". У відповідь на запитання, чи збільшилися ці маштаби, директор Сі-Ай-Ей сказав: „Можливо".

„Які б угоди про обмеження озброєнь не укладали З'єднані Стейти зі Совєтським Союзом, — зауважив він, — я думаю, що наші відносини ще довго залишаться неґармонійними.

Говорячи про Міхаїла Ґорбачова, Вебстер зауважив, що генеральний секретар виявився сильним лідером і добрим політиком, і що не треба недооцінювати його вміння добиватися свого наперекір сильному противу бюрократії. Однак у своїй оцінці всього того, що відбувається в Совєтському Союзі, Вашінґтон повинен виходити з реального становища: що робить совєтський уряд у військовій ділянці, чи зменшив він розмах шпигунської діяльности проти З'єднаних Стейтів, чи дотримується прав людини. „В цих ділянках ми все ще не бачимо ознак проґресу", — сказав директор Сі-Ай-Ей.

„Демократичні сили добилися зрушень в економічній і політичній ділянках, — заключив Вебстер. — Однак Совєтський Союз покищо не розвивається в сторону демократії, як ми її розуміємо".

У СВІТІ

ЄГИПЕТ І КИТАЙСЬКА Народна Республіка визнали проголошену палестинцями самостійну державу, яка, хоч не має ще території, але має велику політичну підтримку у світі. Досі понад 40 держав визнали цю декларацію самостійности і незалежности палестинців і тепер багато залежатиме від самих палестинців і лідера Палестинської Визвольної Організації Ясіра Арафата, який виступатиме в грудні цього року на Генеральній сесії ООН в Ню Йорку.

В АРҐЕНТИНІ, ПЕРЕБУВАЮЧИ там на вакаціях, померла найбагатша жінка в світі, дочка грецького корабельного магната Арістотеля С. Онассіса, Крістіна Онассіс, залишивши, правдоподібно, усе майно, яке обраховують від 500 мільйонів до одного більйона долярів своїй трирічній дочці Атені Онассіс. У повідомленнях сказано, що 37-річна Крістіна померла від удару серця, але суддя наказав перевести розтин тіла і поробити усі аналізи, щоб ствердити правдиву причину смерти.

НЕ ЗВАЖАЮЧИ НА РІЗНИЦІ в поглядах на принципові справи, обидва політичні бльоки в Ізраїлі, Лікуд і Лейбористська партія, прийшли до переконання, що найкращим виходом з положення буде творити спільний уряд. Бльок Лікуд нібито має кілька місць більше у парляменті, завдяки підтримці правих релігійних груп, але на такій базі творити міцний і ефектовний уряд є дуже ризиковано, — заявляють деякі ізраїльські аналітики. Тому Їцак Шамір, дотеперішній прем'єр-міністер і голова бльоку Лікуд, запропонував Шімонові Перезові, лідерові Лейбористської партії, приступити до формування уряду і цей погодився. Ідуть тепер переговори чи вони знову ділитимуть між собою уряд прем'єр-міністра, чи Шамір буде прем'єром цілу каденцію. „Я не дбаю, заявив Перез, на якому пості я виконуватиму свою функцію". Західні політичні спостерігачі кажуть, що примирливість обидвох керівників наступила у висліді тиску світового, зокрема американського, жидівства на них.

ІНДІЯ І СОВЄТСЬКИЙ СОЮЗ правдоподібно вийдуть незабаром з новою пропозицією у відношенні до Афганістану. Вони погоджуються, що треба мабуть скликати міжнародну конференцію для того, щоб забезпечити тій країні невтралітет, припинення боротьби створення коаліційного уряду з участю комуністів та невтручання закордонних держав до внутрішніх справ Афганістану. Міхаїл Ґорбачов, генеральний секретар ЦК КПСС і голова Президії Верховної Ради СССР, відвідуючи Індію старається схилити її до підтримки совєтського пляну, який напевно не буде прийнятий антикомуністичним рухом спротиву, тобто афганськими муджагедінами і більшістю західніх держав. Під словом „невтручання" Москва завжди розуміла невтральність Заходу, але повна „опіка" комуністів зі Сходу. Одним словом, Кремль хоче використати політику детанту також в Афганістані, — кажуть деякі аналітики.

У ЗВ'ЯЗКУ З ПОЛЕГШОЮ виїзду з СССР на постійне перебування на Заході чи тільки на відвідини, совєтські деякі установи, зокрема еміґраційний уряд ОВІР, єдина летунська закордонна лінія Аерофлот, пашпортові відділи та інші, мають чимало клопоту. Білети на Аерофлот замовлені вже до квітня наступного року, а в ОВІРІ стоять довгі черги для отримання чи здачі аплікацій. Деякі совєтські представники звернулись до керівництва Аерофлоту, щоб воно підписало тимчасову домовленість із закордонними пасажирськими повітряними лініями, які від років курсують між Москвою і багатьма західніми містами, наприклад, Пан-Амерікан, Люфтганза та інші. Совєтські громадяни починають нарікати на бюрократичні проволікання, на повільність полагодження справ, зумисні часом перешкоди тощо.

ЛЄХ ВАЛЕНСА, КЕРІВНИК профспілки „Солідарність" нарешті зустрінувся ще раз з міністром внутрішніх справ, ген. Чеславом Кіщаком і твердив, що під теперішню пору немає жадних виглядів на довші формальні переговори з представниками уряду, які вважають, що такі переговори були б фактичним визнанням „Солідарности", як рівнорядного партнера, тоді коли згадана профспілка взагалі стоїть сьогодні поза законом. Валенса вважає, що не може бути жадного вигляду на успішні переговори поки уряд не визнає потреби існування плюралізму на відтинку робітничих профспілок, які можуть одна біля одної цілком добре існувати і навіть змагатися у репрезентатії для добра робітництва.

КОНСЕРВАТИВНА ПАРТІЯ В КАНАДІ ВИГРАЛА ПАРЛЯМЕНТАРНІ ВИБОРИ

Торонто, Канада. — Прогресивно - консервативна партія, яку очолює теперішній прем'єр-міністер Браєн Малруні, знову виграла парляментарні вибори і здобула більшість, запевняючи тим самим дальшу конструктивну співпрацю між Канадою і З'єднаними Стейтами Америки і так звану вільну торгівлю між обидвома сусідніми країнами, яка, як твердять консерватисти, значно підвищить життєвий рівень канадців, забезпечить їх працею, понизить ціни на товари першої потреби і піднесе вартість канадського доляра.

Б. Малруні

Ліберальна партія Джана Тирнира навпаки, каже, що підписаний прем'єр-міністром Б. Малруні договір з президентом Роналдом Реґеном узалежнює Канаду від ЗСА і робить її „сателітом" Америки у торговельних, а потім також в інших ділянках.

Прогресивно-Консервативна партія Малруні здобула принаймні 160 місць у парляменті, тобто у Палаті громад, на усіх 295, не зважаючи на дуже гостру перед виборчу кампанію проти консерватистів і Малруні зі сторони керівників двох інших більших політичних партій, лібералів і Нової демократичної партії та соціялістів.

Політичні спостерігачі, які дуже уважно приглядилися до ходу виборів, а перед тим до передвиборчої кампанії стверджують, що перемогу Прогресивно-консервативної партії треба абсолютно приписати особистим здібностям прем'єр-міністра Б. Малруні. „Це є його особистий тріюмф", — пишуть торонтонські газети. 49-річний прем'єр виявився дуже здібним політичним лідером, який, подібно як президент Р. Реґен, може впливати на маси виборців і йому партія повинна завдячувати другу з черги перемогу в парляментарних виборах.

Джан Тирнер, керівник Ліберальної партії, вів свою передвиборчу кампанію на тлі спірного договору про вільну торгівлю Канади із ЗСА, але розпаленням націоналістичних пристрастей серед канадців, нічого конкретного не осягнув. Правда, своєю енергійною перед виборчою кампанією він майже подвоїв число ліберальних парляментаристів в Палаті громад, але перемоги не здобув, може навіть тому, що Прогресивно-консервативна партія є надто популярною під теперішню пору.

Віддзеркалення виборів у провінції Онтаріо є дуже багатомовним. Провінція, яка як спочатку виглядало, стане бастійоном лібералів за договір вільної торгівлі але на усіх 99 мандатів 47 здобули консерватисти, 41 ліберали і 11 Нова демократична партія. Навіть у самому Торонто, місті передвиборчого „тріюмфу" лібералів, консерватисти здобули 33 мандати більше від лібералів.

Очевидно, провінція Квебек і сам Монтреаль, де повністю двомовний прем'єр-міністер Б. Малруні є дуже популярний, населення підтримало консерватистів.

Спостерігачі кажуть, що участь населення у виборах була подивуґідна. Майже 90 відсотків управнених до голосування віддали свої голоси. Може й це допомогло Б. Малруні і його партії здобути чергову перемогу.

В АМЕРИЦІ

ПРЕЗИДЕНТ РЕҐЕН і Перша Лейді в понеділок, 21-го листопада, вилетіли до Каліфорнії для тижневого відпочинку. Там вони будуть присутні на посвяченні фундаменту бібліотеки й музею президента Роналда Реґена, будівництво яких розпічнеться в околицях міст Таузанд Окс і Мур парк на північний захід від Лос Анджелесу. Відкриття бібліотеки й музею плянується на літо 1990 року. Там зберігатимуться документи президента Реґена, а також подарунки, отримані Реґенами за вісім років їхнього перебування в Білому Домі. Бібліотека будується недалеко від майбутньої резиденції президента Реґена в Бель Ейр. Землю для будівництва виділила реальностева фірма Блейклі Швортц. Бібліотечне містечко й музей розмістяться на площі величиною 1,200 акрів. Бібліотека займе лише 40 акрів. Поблизу також буде збудовано готель на 300 кімнат.

БЮДЖЕТ СТЕЙТУ НЮ ЙОРК наблизиться як передбачають до двох більйонів долярів. Посадник Маріо Квомо ввів деякі заходи щодо ощаджень в тому числі буде відкладено виплату повернень стейтових податків. На думку Квомо таке відкладення зменшить дефіцит на 360 міл. дол. До установ стейту не прийматимуть нових працівників. Також установам буде заборонено купувати нове устаткування і меблі. Повідомляючи про ці заходи, Квомо намагався бути оптимістичним. „Ми не можемо говорити про бюджетну кризу в Ню Йорку, — сказав він. Йдеться лише про тимчасові труднощі".

ЖУРНАЛ „Ю.С.НЮЗ ЕНД ВОРЛД РІПОРТ" повідомив що керівництво Сі-Ай-Ей отримало недавно пропозицію про співробітництво від свого заклятого ворога — совєтського КҐБ. В документі, переданому неофіційним шляхом, пропонується особистий контакт між американськими й совєтськими розвідниками, а також створення робочих груп для аналізування операцій, здійснених обома сторонами в минулому. Це має на меті вивчення помилок, щоб уникнути їх в майбутньому. Керівницво Сі-Ай-Ей відмовилося від коментарів, однак колишній шеф цього відомства Вілліям Колбі запропонував оголосити заборону проведення секретних політичних і напіввоєнних операцій в країнах Третього світу і створити американо-совєтські консультативні групи та спільні центри, які стежили б за виконанням різних договорів.

АДМІНІСТРАЦІЯ ПРЕЗИДЕНТА Роналда Реґена домагається, щоб панамський генерал Мануел Норієґа відмовився від влади. Норієґа заявив, що погодиться на це лише під умовою, що з нього буде знято звинувачення в торгівлі наркотиками. Рада Крайової безпеки хоче наладнати панамську проблему ще до вступу Джорджа Буша на пост президента.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY
FOUNDED 1893

Svoboda (ISSN 0274-6964) is published daily except Sundays, Mondays and holidays by the Ukrainian National Association, Inc. at 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302
Svoboda (201) 434-0237 UNA (201) 451-2200

Subscription 1 year — $40.00 6 months — $22.00 3 months $12.00
UNA members 1 year $15.00 Change of address $1.00 Make check or money order payable to Svoboda

Postmaster: Send address changes to:
Svoboda 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302
Tel. (201) 434-0237 (201) 434-0807 (201) 434-3036

Second Class Postage paid at Jersey City, N.J.

Статті й дописи підписані авторами не мусять відповідати поглядам Редакції. Редакція застерігає собі право в потребі виправляти і скорочувати надіслані матеріяли. Незамовлені матеріяли повертається тільки тоді, коли автор собі це виразно застеріг, долучивши заадресовану коверту з відповідною поштовою оплатою. — За зміст оголошень Редакція не відповідає.

Передплата на рік $40.00, на півроку — $22.00, на 3 місяці — $12.00
Для членів УНСоюзу $15.00 річно. За кожну зміну адреси $1.00
Чеки і "money orders" виставляти на "Svoboda"

P.O. Box 346 Jersey City, N.J. 07303

„Суверенність" Естонії — все це в межах СССР

Найменша з трьох прибалтійських країн, які разом нараховують 8 мільйонів населення, поступила знову кроком вперед на шляху визволення з-під контролі Москви. Верховна Рада Естонії прийняла з ініціятиви залеґалізованого Народного Фронту 258 голосами проти одного при п'ятьох, які „стрималися", постанову, за якою Естонія стає „суверенною" країною, все це в межах СССР, але з правом вето проти законів і постанов ЦК Компартії і Політбюра та Верховної Ради СССР. Само американське аґенство Ассошіетед Пресс, подаючи про це широку вістку, бере слово „суверенність" в „лапки". Естонія уже раніше вимагала признати їй право мати власного міністра закордонних справ і безпосередньо торгувати із закордоном і тепер знову підкреслила, що тісна економічна залежність Естонії від Москви та диктат Москви у господарських справах довели Естонію до економічної кризи.

Центральна совєтська верхівка з Міхаїлом Ґорбачовим у проводі дотепер толерувала той свободолюбний рух прибалтійських країн, за який за влади Брежнєва всі його члени помандрували б до сибірських ҐУЛаґів. Ґорбачов прийняв — як про це вже інформовано на сторінках „Свободи" „дворейкову національну політику". В Естонії, Латвії і Литві місцеві Комуністичні партії включилися у загальний свободолюбивий рух і Ґорбачов схвалював усі ті бунтарські вимоги. Супроти України застосовано поліційні репресії, як тільки у Львові захотіли перевести масове віче, розігнано людей поліцією. Совєтське радіо подало короткий інформаційний комунікат ТАСС-а про цю останню подію в Естонії, без ніяких коментарів. Тепер сам голова естонської організації Народний Фронт, Едґар Савосар, признав, що то остання постанова „вірогідно не сподобається Ґорбачову", але вони переконають його, що це для добра перебудови. Оцей естонський парлямент вибрав прем'єра свого уряду Індрека Toома, комуніста, звеличника реформ Ґорбачова.

Проте сумнівно, чи й тепер Ґорбачов із Верховною Радою СССР проковтнуть цю нову гірку естонську пігулку. До всіх трьох прибалтійських країн їздив недавно колишній шеф КҐБ Віктор Чебріков із двома членами Політбюра і переконував, чи пак перестерігав тамошніх лідерів, щоби вони не перетягали струни. Пригадуємо, що Естонію, Латвію і Литву совєти окупували у 1939 році на основі пакту з Гітлером. ЗСА дотепер цієї окупації не визнали. Естонський парлямент, чи пак її Верховна Рада, покликався на обіцянку Сталіна, що окуповані прибалтійські країни матимуть „повну свободу". Свободолюбний рух прибалтійців не страшний Москві, бо це ліліпут — несповна 8 мільйонів душ можна легко приборкати. Але той рух прибалтійців страшний своїм впливом на інші поярмлені країни СССР, в першу чергу на Україну. Вже тепер україномовна преса виступає проти русифікації напевне під впливом подій в Прибалтиці і в мусулманських країнах. Але це дуже твердий горіх для Ґорбачова, який потребує допомоги від Америки й інших вільних країн, щоб рятувати імперію від економічного банкрутства. Дозволити собі в цій ситуації на військово-поліційні репресії в Прибалтиці — надзвичайно ризикований експеримент. Східньо-західні відносини напружились у зв'язку з припиненням Москвою відтягування своїх військ з Афганістану. Ґорбачову треба доконче прийти до зговорення з новообраним американським президентом Бушом у справі редукції далекосяжних ракет і йому потрібно договорення про відкликання з Східньої Німеччини і Чехо-Словаччини совєтських військ, бо вони коштують величезні гроші і без їх відкликання членські держави НАТО не допоможуть Ґорбачову до реформ перебудови.

Треба подивляти півторамільйоновий естонський народ за його ініціятиву і відвагу. Зокрема, треба подивляти естонців, латишів і литовців, які борються за свободу з'єднано, без внутрішніх сварок і поділів. Як ми, українці, виглядаємо у порівнянні з оцими малими народами?!

Володимир Яців

ЧИ КІНЕЦЬ КОЛГОСПІВ?

I.

Події, які відбуваються сьогодні в Совєтському Союзі, мають своє історичне значення. Вони будуть мати свої впливи не тільки на зміни в аграрній системі цієї країни, але у великій мірі можна буде їх бачити у стосунках із Заходом на політичному і економічному відтинках.

Здавалося б, що з приходом до влади ліберального лідера тоталітарної держави наступить покращення положення громадян совєтських республік на відтинку національному, як також на суспільно-політичному. На жаль, мусимо сказати, що в багатьох республіках, таких як Українська Совєтська Соціялістична Республіка, партійні диктатори не визнають гласности, чи перебудови соціялістичної системи большевицького зразка. Для них залишились сталінські і брежнєвські укази, від яких вони не відступають — навпаки, виконують совісно, і рівночасно стримують перебудову, а гласність стараються обмежити і використовувати її для своїх власних й імперських інтересів.

Ґорбачов у своєму виступі на конференції аґрарних спеціялістів у жовтні в Москві висловив свої думки, які стосувалися до колективних господарств (радгоспів і колгоспів). Він твердив, що колективні господарства — це затичка для соціялістичної економіки, яка призвела до кризового стану на відтинку аґрикультурної господарки. При тому він заявив, що його система цієї господарки є оперта на базі винайму землі для родин, або груп робітників на п'ятдесят і більше років періоду. На його думку, ця система повинна охопити цілий аґрикультурний сектор, який може причинитись до поборення загальної господарської кризи в Совєтському Союзі.

Ця фундаментальна зміна в аґрарній політиці М. Ґорбачова зумовлена катастрофічним положенням совєтської соціялістичної господарки, наслідком якої є брак не тільки товарів першої потреби і послуг, але брак необхідних товарів в житті людини, — як ось харчових продуктів. На цій конференції економістів і спеціялістів аґрарної ділянки в Москві Ґорбачов сказав, що в наступні місяці в тому році буде більша активність із усіх років перебудови, в розумінні переходу до нових форм економічного керівництва. Він також підкреслив, що його завданням буде вести господарську політику вздовж цієї дороги, що її започатковано на аграрному відтинку. Цими фундаментальними змінами в системі він думає здобути позитивні наслідки, що причиняться до поборення перманентної кризи в СССР.

На цій жовтневій конференції у Москві Ґорбачов поінформував агрикультурних спеціялістів і економістів, що Центральний Комітет партії рішив відбути пленарне засідання у лютому 1989 року, на якому будуть затверджені фундаментальні аґрарні зміни. У зв'язку з цими змінами на агрикультурному відтинку деякі західні дипломати кажуть, що це особиста посвята і заанґажування Ґорбачова в аґрарних реформах, тому що він уважає і вірить, що впроваджені зміни в агрикультурній системі причиняться до ліквідації господарської кризи, яка загрожує режимові в його дальшому існуванні. Вони також переконані в тому, що Ґорбачов є рішений вжити всю свою силу влади, щоб ці деколективізаційні зміни перевести в життя.

Форсування цього процесу вперед, могло б означати залишення великої частини колективних господарств, які були зорганізовані сталінською примусовою колективізацією у 1929-1930 роках. На підставі даних можна сказати, що приблизно двадцять мільйонів приватних господарств силою переведено на двісті п'ятдесят тисяч колективних господарств у роках 1929-1932. Треба не забувати, що Ґорбачов, який десять років тому став членом Політб'юра і був аґрикультурним спеціялістом та обороняв і заступався за системою колективної господарки, — конечним кроком до осягнення соціялізму, — тепер каже, що люди, працюючи на державних і колективних агрикультурних господарствах, є розлучені із землею і її плодами.

Треба підкреслити, що на цій жовтневій конференції, на якій були присутні не тільки спеціялісти з аґрарної ділянки, але також офіційні партійні представники, державні міністри, офіційні представники харчової індустрії і керівники колективних господарств, Ґорбачов сказав, що, „відірвавши селянина від землі і її плодів, ми обернули його у звичайного наймита". Згідно із системою винайму землі родини, і малі групи рільників, будуть мати можливість винаймити землю від держави і заряджувати нею, як приватним агрикультурним господарством на базі зисків і втрат, як також пропонується їм будувати доми на цій винаймленій землі.

Закінчення буде.

Лев Яцкевич

РІДКІСНА КНИГА

Григорій Домашовець, „На порозі третього тисячоріччя", накладом видавництва „Кирило-Методіївського Братства, 1988 р., Морріс Плейнс, Н. Дж. 07950, 220 ст., тверда обкладинка, ціна 15 дол.

Григорія Домашовця, євангелицького пастора, літератора та публіциста слід зарахувати до тих рідкісних, творчих одиниць, що не зважаючи на свій похилий вік (народжений прикінці XIX сторіччя), не притупив досі свого творчого пера та організаційної снаги, які дозволили йому видати цілу низку цікавих книжок, в тому часі, коли українське друковане слово в діяспорі стає щораз менш атракційне та находить щораз меншу кількість покупців та читачів.

Зміст його останньої книжки становлять статті, есеї та рецензії на цікавіші події та публікації, з релігійної, історичної, гуманістичної та наукової тематики. Кожна його книжка має оригінальний заголовок, пов'язаний з важливими подіями чи появами. Минулорічна книжка мала титул „У періоді комети „Галлея", а цьогорічна „На порозі третього тисячоріччя".

У передмові до неї автор вважає це видання ювілейним порадником у Тисячоріччя Хрищення України та одночасно, лебединим співом своєї публіцистичної творчости. Це видання розподілене на чотири частини, пов'язані актуальністю проблем та змін, що стали дійсністю в другому тисячоріччі. Авторові, часто-густо контроверсійні думки, заставляють читача до задуми та перевірення своєї настанови до багатьох проблем, що лягли в основу нашої бездержавности та нашого політичного й релігійного розбиття.

На відмічення заслуговують рецензії на книжку о. Івана Лужецького (Видавництво Мец — Страсбурґ-Мюнхен 1981 р.) „Ісус з Назарету — міт чи Спаситель?" книжку д-ра Р. Кухара (Р. Володимира) „Андрій Первозванний" та коментар на статтю Морріса Ґордона „Від комунізму до Христа". До речі, Морріс Ґордон — колишній комісар комуністичного Інтернаціоналу в СССР та автор двох книжок „Утопія в кайданах" та „Сила зла", який зневірившись в комунізм, перейшов з юдаїзму на Христову віру.

У розділі „У Тисячоріччя Хрищення України", автор висловлює думку, що частина України т. зв. Скитія прийняла Христову віру 800 років скоріше. Як доказ він подає „Українську патрологію" Митрополита Іларіона, що „учні апостола Андрія: Інна, Пина та Ромма були скитами, які навчали ім'я Христове, і багато скитів, навернули на Христову віру".

Слідкуючи за вістками та інформаціями, пов'язаними з відзначенням Тисячоріччя Хрищення Русі-України в ЗСА, автор реферованої книжки звернув увагу на непропорційно велику кількість Богослужб, імпрез та бенкетів, що лягли в основу святкування цього релігійного відзначення та радісного ювілею хрищення України. Але він ніде не зустрінув згадки про найбільшого Архітектора всесвіту, який сповнив його сонцями, плянетами та іншими небесними світилами, які кружляют по своїх орбітах з гармонійного прецизністю, на основі усталених законів природи. Мало цього, Бог дав людині розум, який дозволив її ці закони віднайти та їх зрозуміти. Без знання цих законів людина не могла б подорожувати в космічних просторах та осісти на поверхні місяця.

Поверх 70 сторінок у своїй книжці автор присвячує історії недолі та рівноправності жіночого світу, з переліком важливіших становищ, що їх сьогодні займають жінки у світі.

Коли в західньому світі жінки здобувають щораз більше прав, в Совєтському Союзі вони досі вважаються другорядними людьми. Але особливо важку недолю, скроплену гіркими сльозами пережили українські жінки в часі кріпацтва. Першою людиною, що станула в їх обороні був автор безсмертного „Кобзаря" — Тарас Шевченко. Він описав справжню недолю української жінки поетичним словом в таких поемах, як: „Катерина", „Наймичка" та „Невольник".

З визначних жіночих постатей, що боролися за поліпшення долі українських жінок, автор подає Олену Пчілку, Наталію Кобринську, Лесю Українку, Наталію Полонську-Василенко та Наталену Королеву. Ця остання у своїй повісті „За яку істину?" станула в обороні Марії Магдалини, яку чоловічий християнський світ вважає чомусь „повією".

Наприкінці своєї книжки Домашовець передрукував з календаря „Канадійського Фермера" за 1969 рік статтю М. Богословця „Чи існує інтернаціональна змова?" Така змова, на думку автора згаданої статті, існує вже 200 років. Її мета — оволодіння світу, та поневолення цілого людства. Вісь цієї інтернаціональної змови розташована між Вашінґтоном та Москвою. Цей сумний і тривожний факт основується на тому, що через методи вишколу та вмілого промивання мозків довшими роками, визначні військовики цілого світу не розуміють однієї незаперечної правди, а саме, що Вашінґтон та Москва становлять вже довгими роками дві руки цього самого тіла, контрольованого одним мозком.

Ця стаття, не основана на історично-наукових доказах, але варто її прочитати та над нею задуматися!

НА МИСТЕЦЬКІ ТЕМИ

Богдан Марків

Ансамбль „Нова" — В. Барвінському

Цього року минуло сто літ від дня народження визначної постаті в історії української музики, Василя Барвінського. В залі Українського Інституту Америки в Ню Йорку відбувся в суботу 29-го жовтня ц. р. черговий концерт його творів — цим разом у виконанні камерного Ансамблю „Нова" під керівництвом Лариси Крупи. Для хроніки треба згадати, що цей концерт, спонзорований УІА, припав на час дуже оживленої його діяльности, який тепер святкує своє 40-ліття. Цим треба пояснити трохи незвичайний факт, що на одну годину перед концертом було заплянована в тій же залі також відкриття малярської мистців з України. Це одначе не наша тема.

Від смерти Барвінського минуло 25 літ. Його ім'я набирає в свідомості діячів культури в Україні і в діяспорі щораз більшої ваги. Загальновідомо, що він був довгі літа перед війною директором Музичного Інституту ім. М. Лисенка у Львові, який під його кермою зробився — без галасу й реклями — дуже поважною інституцією. Барвінський був першорядним педагогом і організатором. Писав теж праці до історії музики й критичні нариси. Його ролю в колишньому Львові можна без ніякого перебільшення окреслити так: він був визначною провідною постаттю нашої культурної політики в музичній сфері — і то політики на довшу мету.

Таке ствердження ще більшої ваги від того факту, що він сам був визначним композитором. Нема сумніву, що він творив по традиційній лінії української музики та її жанрів, одначе переломове значення його композиторської праці в тому, що він вагу музичної творчости переніс на інструментальну музику чого до того часу в нас не було. Він творець музики для фортепіяну і камерної музики для струнних ансамблів з фортепіяном, або без нього. Це був не абиякий подвиг.

Доля Барвінського та його музики позначена глибоким трагізмом. Його арештовано і засуджено в 1948 році. Після 10-ох років він вернувся з Мордовської АССР зі зломаним здоров'ям. Працював далі й намагався відновити свої втрачені твори. Бо таке жахливе своєю вагою ствердження читали ми в совєтській пресі з Києва: „більшість (його) рукописів після арешту була знищена".

∴

Концерт ансамблю „Нова" був уже третім концертом творів Барвінського в Українському Інституті Америки в цьому році. Якщо йдеться про добір маштабних творів та їх виконання, то він був вершинний.

Першою точкою програми був „фортепіяновий квінтет г-моль". Є добрі підстави думати, що він був написаний 1947 року, був опісля знищений та, що композитор відтворив в останніх роках свого життя тільки першу його частину. Цю першу частину виконав ансамбль „Нова", як першу точку своєї програми. Виконавці були: Френсін Поуст і Лора Сітон — скрипки, Крістін Тергюн Семпсон — альт, Ерік Фрідлендер — чельо та Лариса Крупа — фортепіяно. Твір Барвінського чи радше його існуюча частина — це широко розбудоване сонатне алеґро, в якому інструментальні лінії насичені співучістю, а своїм ліризмом дають вислів слов'янському мелосові. Вражає при цьому спокійна, але тривала напруга, що характеризує цілу існуючу частину твору. Виконавці старанно трималися цієї лінії і знаменито закомунікували слухачам „осінній" характер твору, може навіть одного з останніх у спадщині композитора.

„Фортепіянове тріо а-моль", друга точка програми, на скрипку, чельо і фортепіяно, пстало ще в 1911 році і було, якщо йдеться про жанр, першим цього роду твором в українській музичній літературі. Партію скрипки виконувала Лора Сітон, дуже темпераментна артистка, разом з Фріндлером і Крупою. Це найкраще виконання цього твору утривалене теж на магнетофонній стрічці, яку випустив ансамбль „Нова" (гл. статтю д-ра Б. Витвицького у „Свободі" з 21-го жовтня ц. р.)

Другу частину концерту розпочало вокально-інструментальне тріо: Олена Геймур — сопрано, Френсін Поуст — скрипка і Лариса Крупа — фортепіяно. Вони виконали дві лемківські пісні „Полетів бим на край світа" та „Ой не піду за Ялька". Це дві мініятюри, які не є несподіванкою на лінії творчости композитора, який займався лемківськими пісенними матеріялами довгий час. Тут інтересні скрипкові мелодії з віртуозними пасажами, виконані скрипачкою в дуже переконливий спосіб. Дальша точка у програмі, пісня „Ой поля, ви поля", найбільш популярна пісня Барвінського, здобула серця слухачів ще в передвоєнній Галичині та притягає вокалістів ще й сьогодні. Знову ж остання точка вокально-інструментальної групи, „Пісня пісень", скомпонована для голосу, скрипки і фортепіяну є ще одним шедевром пера композитора. Вона не легша від пісні „Ой поля" і вимагає великої економії віддиху і доброї техніки співу через довгі музичні фрази у високому реґістрі. Олена Геймур, співачка з добрими атрибутами виконала своє завдання з належ-

(Закінчення на стор. 7)

Роман С. Голіят

ПОЛЬСЬКА ПРЕСА ПРО СВЯТКУВАННЯ НА ЯСНІЙ ГОРІ

I.

Редактор Мацєй Козловський у католицькій суспільно-культурній газеті „Тиґоднік повшехни", Краків, 25-го вересня 1988 р. ч. 39 у своїй статті п.з. „Поцілунок на Ясногірському верху", подає історію Української Католицької Церкви й злодіяння польського комуністичного уряду супроти Української Католицької Церкви. Там читаємо: Хто ж міг би кілька років тому подумати, головно в ті часи, коли відправа Служби Божої у східньому обряді натрапляла на великі труднощі, що в місці, так відомому, як Ясна Гора, в присутності найчисленнішого зґромадження українців у повоєнній Польщі, в асисті трьох польських кардиналів і 12-ох єпископів, та представників державної влади, буде відправлена Архиєрейська Служба Божа прибулим з Риму українським кардиналом, який своєю рідною мовою виголосить проповідь до своїх вірних. Справді ті роки мовчанки на тему українців у Польщі й української Церкви, цього ще досьогодні не урегульовано формально-правним статусом, вкінці численні упередження і стереотипи у немалому зрештою відсотку, підсичувані офіційною пропаґандою, мали вплив на багатьох польських паломників, що прийшли 10-го і 11-го вересня 1988 року до Ченстохови, де всюди лунала українська мова й видніли трираменні хрести і стилізовані ікони на площі, а на верху Ясної Гори, на Валах виднів у староцерковній мові напис: „Разом зі всіма християнами прославляємо Пресвятую Трійцю", а це все заскочило присутніх.

Згадуючи про царське переслідування і нищення Уніятської Української Церкви й її ліквідацію комуністичним режимом у 1946 році Козловський подає докладний огляд цих подій, після Другої світової війни. Для українців, для яких загрожена національна ідентичність, Греко-Католицька Церква стається їх запорукою і обороною. У Західній Україні має місце процес, так добре знаний з нашої власної польської історії, коли Католицька Церква ставалася єдиним місцем, де ми могли почуватися свобідними і бути собою. Це не є місце докладно переповідати історію української національної спільноти, її бурхливі роки воєн, революції і завоювання першої половини XIX сторіччя. Одне можна ствердити, що мало хто з народів, перейшов такий трудний й тяжкий досвід, як Українська Католицька Церква, яка ділила ці трудні часи зі своїм народом.

Для багатьох українців, закінчення Другої світової війни, не означало кінця національної трагедії. На землях Східньої Галичини, що її приєднано до Української Совєтської Соціялістичної Республіки, тривали масові й криваві репресії. На теренах прилучених до СССР, Католицька Церква переживала зворушливі часи. Після арешту залишених ще при житті єпископів і багатьох священиків, і після кількамісячної кампанії застрашування і терору, в березні 1946 року, наступила формальна ліквідація Католицької Церкви східнього обряду. Офіційно, цю справу перепроваджено у формі ухвали З'єднуючого собору, який засідав у Львові від 8-го до 10-го березня 1946 року. 1,216 відповідно підібраних священиків і 19 делеґатів-мирян, у явному голосуванні — піднесенням руки, формально анулювали Унію з Римом і оголосили злуку УКЦеркви з Православною Російською Церквою. Закон з дня 31-го липня 1981 року про контролю публікації зібрань.

Для Греко-Католицької Церкви в Польщі положення було інакше. Вправді оба перемиські єпископи — Йосафат Коциловський і його коадьютор Григорій Лакота були арештовані й видані в руки КГБ — і обох зустріла смерть в тюрмах, як також арештовано багато священиків і засуджено як „аґентів Ватикану", а діючі на східніх теренах бої, відсунули на задній плян церковні пляни. Весною 1947 року, западає рішення про переведення „Операцією Висла" — примусового переселення українців з їхніх родинних сторін на західні й північні землі Польщі. УБ (Уряд Безпеки) мав строгий нагляд над переселенцями, ліквідуючи шкільництво й найменші прояви культурно-освітньої діяльности.

У Польщі не перепроваджено формальної ліквідації Церкви. Щоб запевнити бодай провізорично канонічну юрисдикцію над вірними східнього обряду, Папа Пій XII іменував спочатку примаса Авґуста Ґльонда, а після його смерти, Стефана Вишинського ординарієм Католицької Церкви східнього обряду.

Безумовно переломовим пунктом у житті Греко-Католицької Церкви стався вибір на престіл св. Петра Івана Павла II. Від перших днів його понтифікату всі пам'ятаємо зворушливу сцену зустрічі зі старшим віком Митрополитом Йосифом Сліпим, на якій Папа підкреслив свою підтримку Церкві, яка в найтяжчих обставинах, заховала вірність Апостольській Столиці. Сьогодні маємо цілий обширний том офіційних документів і папських заяв в обороні Української Католицької Церкви, почавши від листа до Патріярха Сліпого з 1959-го року, останнього апостольського листа з приводу Ювілею Тисячоліття, чи телеграми, що її відчитали під час святкувань на Ясній Горі.

У Польщі зайшли очевидні зміни. Покликання двох генеральних вікаріїв, які виконують функцію повноправних примаса для східнього обряду в Польщі, встановлення чотирьох деканатів, реґулярних парафій, священичих станиць, центрів віросповідання, це все устабілізувало положення українських католиків. Велике значення мали постійні відвідини Польщі архиєпископа Мирослава Марусина, секретаря римської конґреґації для справ східніх Церков. За кожноразовими його відвідинами, він висвячував священиків, яких нині є 55. У Польщі розвивається також і монаше життя. Три жіночі монастирі нараховують 130 сестер, а чоловічий Василіянський Чин, має 23-ох монахів, а це є значне зміцнення і велика духовна підтримка для католиків східнього обряду в Польщі. Про живучість цієї Церкви в Польщі, свідчать численні покликання. Під цю пору в Католицькому університеті в Люблині й в семінарії ОО. Василіян студіює 23 питомці.

Закінчення буде.

МОВА ПРО МОВУ

Мова народу — його душа, його гордість, минуле, сучасне й майбутнє.

Юрій Яновський

СТОРІНКИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Х РІК ВИДАННЯ **ЛИСТОПАД 1988** **3 (26)**

Доборолась Україна...

III
Говорять чиновники

Повідомлення про трагічний занепад рідної мови в УРСР раз-у-раз появляються на сторінках газет та журналів в УРСР. Це вже не „мляві балачки", як В. Чорновіл окреслив виступи письменників на IX їхньому з'їзді, а палкі слова огірчення, смутку й неприховуваного обурення й гніву на спричинників національного культуровбивства. Відгуки на виступи письменників широкі й надсподівано відважні, бо громадяни „республіки" хотіли подати до відома читачів грубі порушення конституційних прав у справах національної політики і випадки брутальної дискримінації української мови.

На жаль, мали ми доступ тільки до опублікованих листів, що свідчать про пробудження національної свідомости. Не знаємо про засяг протестів, згаданих у листах до редакцій газет та журналів, наслідків яких покищо не знаємо, бо впливові офіційні чинники далі ведуть свою розкладову політику, спрямовану на знищення національної культури. „Гласність" і перебудова (перестройка") мало їх заторкнули, і вони далі спокійно сидять на своїх місцях.

Так, напр., русифікатор брежнєвського типу, М. Фоменко безперервно займає посаду міністра освіти УРСР. Перед кількома роками Фоменко, на сумнозвісній конференції „Шляхи підвищення ефективности викладання в вивчення української мови в школах республіки в світлі рішень XXVI з'їзду КПРС (1981 р.)", виклав свої погляди. Про цю конференцію ми писали доволі обширно в „Свободі" (7-XII-87), тому тут згадаємо тільки коротко, що тоді Фоменко з притиском підкреслив значення білінгвізму в УРСР та наближення української мови до російської.

Про погляди міністра Фоменка тепер у час „гласности" довідуємося з його виступу на IX-ому з'їзді СПУ в 1986 р. Маневруючи „мистецтвом" марксо-ленінської діялектики, він заслонив мовчанкою вибоїни, про які сказали члени СПУ, словами правди про катастрофічний стан українського шкільництва, що в великій мірі був спричинений політикою злиття народів, так ревно виконуваною міністерством УРСР. Що правда, Фоменко мимоходом у своєму виступі на IX з'їзді згадує що „вивчення української мови в школах республіки повинно бути правилом, а звільнення винятком", а велику кількість російських шкіл в промислових центрах пояснює більшою кількістю російського населення та присутністю спеціялістів з інших республік.

Після того він з легкістю переходив до наступу на критиків і радить проводити роботу серед батьків не так словами, як прикладом, і злорадісно згадує, що чимало членів СПУ, які вимагають обов'язкового вивчення української мови, „своїх дітей та онуків чомусь не віддають на навчання до шкіл з українською мовою".

Справу звільнювання від вивчення української мови Фоменко також пояснює по-своєму, зв'язуючи її з якістю викладання в школі: „У хорошого вчителя ніхто не звільняється..." . Заторкнув Фоменко і справу програм та підручників з української мови, що їх обіцяв зреформувати і піднести на вищий рівень ще на згадуваній тут конференції 1981 р. Але з тих обіцянок нічого не вийшло. Тому дивно, що вину в цьому провалі він скидає на письменників. За приклад він ставить російських письменників, науковців і вчителів СРСР, які працюють над цими справами. У співдружній співпраці СПУ та міністерства освіти Фоменко вбачає можливості піднести на вищий рівень патріотичне (цебто „республіканське", чи, українське — М. О.) та інтернаціональне (цебто — російське — М. О.) виховання молоді. Але вже незабаром після IX з'їзду Фоменко проявив у дії свій ентузіязм для брежнєвсько-андроповської доктрини „злиття націй", видаючи розпорядження кільком пединститутам приєднати катедри української літератури до катедр російської та „зарубіжних" літератур. На щастя, патріотичній частині українського суспільства, за почином проф. Гетьманця з Харкова, вдалося при допомозі протестів охолодити цей ентузіязм, і Фоменко був змушений відкликати свій наказ. У висліді роз'єднано катедри української мови.

Мрякою „вітчизняного патріотизму" огорнені також політичні погляди та дії й інших офіційних чинників, що далі тримають в своїх руках віжки культурного життя в УРСР. Маркантним прикладом поглядів, успадкованих з часів „застою" (брежнєвської доби), є стаття Бориса Бабія, академіка й директора Інституту держави й права АН УРСР, „Мова в дзеркалі закону", („Радянська Україна" 30-X-87). У цій статті Бабій розглядає питання, „чому звужується сфера функціонування української мови" в УРСР (цебто: чому російська мова витискає українську? М. О.) в державних установах, школах, театрах і т. д. Це звуження функціонування мови Бабій пояснює „інтернаціоналізацією" (читай — російщення — М. О.) свого суспільного життя, індустріялізацією народного господарства, поширенням національного складу міст і трудових колективів (цебто пляновим вимішуванням населення — М. О.), міжнаціональним кадровим обміном спеціялістів, поглибленням національної єдности трудящих, зростом міжнаціональних шлюбів...". Це все, на думку Бабія, посилює значення російської мови, внаслідок чого більшість жителів республіки володіють мовою міжнаціонального спілкування (цебто — російською — М.О.), і цей показник дедалі зростає.

Має Бабій свої пояснення і на занепад українських шкіл, за що він критикує органи народної освіти, „що не проводили відповідної роботи..., і що учнів російських шкіл безпідставно звільняли від вивчення української мови". Погоджується він з тим, що звуження сфери української мови з школах треба виправити, але, очевидно, згідно з постановами ЦК компартії Украіни в справі „посилення інтернаціонального і патріотичного виховання." Але тут Бабій, закликаючи до спільних заходів в справі української мови, відкидає пропозиції щодо конституційного її захисту і щодо надання українській мові державного статусу. Такі пропозиції він уважає не правомірними. З цілою рішучістю відкидаючи пропозиції піднести українську мову до статусу державної мови, він наводить абсурдні аргументи, мовляв, це придушувало б мови інших народів у багатонаціональній республіці і, як приклади такого національного гнету, він згадує Австро-Угорську монархію, царську Росію, Польщу в 1918-1939 рр. і навіть... політику апартеїду в Південній Африці!

От до чого договорився академік АН УРСР! У своїх міркуваннях він розводиться аж на кількох шпальтах і приходить до висновку, що „російська мова перетворилася на ефективний, незамінний засіб міжнаціонального спілкування і братерського співробітництва народів... Вона по суті є другою рідною мовою різних народів СРСР..."

Справу національного характеру шкіл в УРСР пояснив Бабій коротко: „Батьки вирішують, якою мовою навчатимуться їхні діти". Одночасно він підкреслив, що „свобода вибору мови навчання — спирається на ленінську національну політику партії і держави...". Тому він підтримує авторів тих листів до „Радянської України", які уважають що батьки, а не міністерство повинні визначити для дітей мову навчання.

Протилежне становище в цій справі зайняли члени СПУ. Речник СПУ Дм. Павличко виразно сказав про це так: „...закон, який діє в нас, по суті унеможливлює вивчення рідної мови... Критикуючи цей закон, дехто ладен звинувачувати батьків..., зовсім не вдумуючись у те, що двомовна атмосфера... двомовна культура нашого життя робиться буквально на кожному кроці одномовною, тобто російською". Щоб запобігти цьому лихові правління СПУ пропонує, всупереч твердженням Бабія, щоб не батьки, а міністерство освіти визначало мову навчання, відповідно до національного складу населення. Речник СПУ з глибоким переконанням твердить, що „українській мові потрібен конституційний захист. Вона повинна набути, як грузинська, вірменська та азербайджанська, статусу державної мови в УРСР".

На жаль, такі справедливі вимоги залишаться, мабуть, тільки бажаннями, як довго неосталіністи, типу Фоменка, Бабія і Щербицького, триматимуть у своїх руках керму політичного життя в уярмленій Україні.

М. О.

ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНІЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

(Від редакції: Цю статтю видатного нашого мовознавця проф. Михайла Лесева передруковуємо з видання *Греко-католицький календар*, Варшава, 1988 р. Нею відзначуємо тисячоліття хрещення Руси-України).

Уже тисячу років українська народна мова співіснує з церковнослов'янською, південнослов'янською в своїй основі, що прийшла на Русь-Україну разом з християнством у другій половині Х ст. Церковнослов'янська мова — це найстарша літературна мова слов'ян. В її основу покладена була старомакедонська говірка, вживана слов'янським населенням околиць Солуня (сучасна назва: Салоніки), рідна мова св. рівноапостольних братів Кирила і Методія, християнських першовчителів слов'ян. Вони саме впорядкували перше слов'янське письмо (азбуку), переклали церковні тексти на свою рідну говірку в IX ст. і мова цих перекладів стала основою пізнішої церковнослов'янської мови, вживаної донині з деякими змінами, головним чином, звуковими, у слов'ян греко-католицького та православного віросповідання.

Після прийняття християнства св. Володимиром Великим 988 р. з Візантії, церковнослов'янська мова стала мовою духовного життя на Русі, в тому числі та передовсім на Україні. Природно, отже, що вона від самого початку писаної історії староруської і староукраїнської мови впливала помітно на їх системи.

Церковнослов'янські мовні елементи виступають донині в українській літературній мові. До літературної мови попередніх століть увійшло було так багато церковнослов'янських форм, що називали вже її словеноросською, себто церковнослов'янсько-українською мовою. Починаючи від XVI століття появляються церковнослов'янсько-українські словники, в яких пояснюються церковнослов'янські слова тодішніми староукраїнськими словами. Видно, церковнослов'янська мова не була вже тоді достатньо зрозуміла серед широких освічених мас України. Наприклад, у т.зв. „Лексиконі словеноросському", виданому ієромонахом Памвом Бериндою 1627 року, слово *агнець* пояснювалося словами 'баранок, баран', *благодіяніє* — словоами 'добродійство, цнота', слову *абіє* протиставляв П. Беринда такі староукраїнські слова, як: 'уже, зараз, скоро, прудко', слово *паки* пояснено було як 'знову, єще, зась, опять', слово *юность* — як 'молодость', а *старость* — 'мученнє, мука' і т.д. Цей словник П. Беринди має величезну вартість через те, що розкривається в ньому зміст, який вкладали у церковнослов'янські слова українські та білоруські культурні діячі XVI-XVII ст. Це особливо цінний посібник при читанні східнослов'янських пам'яток, писаних церковнослов'янською мовою.

У новій українській літературній мові, якої розвиток розпочався від видання перелицьованої „Енеїди" І. Котляревського у 1798 році, церковнослов'янізмів залишилося порівняно мало, набагато менше, ніж у сучасній російській літературній мові. Їх пізнаємо по деяких ознаках, прикметах, в першу чергу, звукових.

1. Повноголосся, себто звукосполучення *—оро, —ере, —оло,* — це характерна риса східньослов'янських мов, у тому числі й української. Чисто українським словам *ворог, ворожий, володар, володіти, заборола, перед, порожній, порох, молодий*, наприклад, можна протиставити слова з тими самими коренями, але в церковнослов'янському звучанні з відповідними групами *—ра, —ре, —ла,:*

Враг у сучасній українській літературній мові вважається застарілим словом, вживаним у поетичному стилі у значенні 'ворог', напр. „І на оновленій землі *врага* не буде, супостата" (Т. Шевченко), а також у значенні 'нечиста сила, чорт' вживане звичайно лайливо в таких українських словосполученнях-ідіомах, як „Тепер піст і таке сумне врем'я, що *бери його враг*" (П. Мирний), "*Враг* його знає", „Хай їй *враг*" і т.п.

Вражий — поетичне слово у значенні 'ворожий', напр., „І *вражою* злою кров'ю волю окропіте" (Т. Шевчен-

(Закінчення на стор. 5)

Анатоль Вовк

МОВА НАШИХ БУДНІВ

(Мовний порадник II)

Цю рубрику друкуємо на переміну з рубрикою „Оком по пресі" (Мовний порадник I). Її мета — боротьба з занечищеною розмовною мовою українців у діяспорі. Попередні списки „Мови наших буднів" були в МПМ ч. 18, 21 і 24 („Свобода" з 28.XII.84, 8.IV.86, 24.II.88).

Неправильні слова надруковано в лапках, а в їхні рекомендовані відповідники — великими літерами.

Вжиті скорочення: анг. — зайвий англіцизм; поль. — зайвий полонізм; рос. — російське слово або зайвий русицизм (русизм, росіянізм), літ. — літературне, жид. — жидівське.

Список ч. 4

„апойнтмент" (анг.) ДОМОВЛЕННЯ, ДОМОВЛЕНІСТЬ, ДОМОВЛЕНА ЗУСТРІЧ
„бабка" (для анг. grandmother) (з поль.) БАБУНЯ
„бейгел" (жид.) БУБЛИК
„бирд фідер" (анг.) ГОДІВНИЧКА (для птахів)
„віджавлення" (поль.) ХАРЧУВАННЯ
„всего найкращого" літ. ВСЬОГО НАЙКРАЩОГО
„гайвей" (анг.) АВТОШЛЯХ, АВТОДОРОГА
„гуляти" (для анг. to dance) ТАНЦЮВАТИ
„гюмідіфаєр" (анг.) ЗВОЛОЖНИК, ЗВОЛОЖУВАЧ
„дегюмідіфаєр" (анг.) ВИСУШНИК, ОСУШНИК, ЗНЕВОЛОЖНИК, ЗНЕВОЛОЖУВАЧ
„живитель" (з поль.) ГОДУВАЛЬНИК
„замістка", „намістка" (з поль.), ЗАМІННИК, СУРОГАТ
„знаки наведення" літ. ЛАПКИ
„клінер, клінерс" ЧИСТИЛЬНИК, ЧИСТИЛЬНЯ
„клюски") літ. ЛОКШИНА
„лямпка" (поль.) ЧАРКА (вина тощо)
„макаран" літ. МАКАРОНИ
„медвідь" літ. ВЕДМІДЬ
„мейлбакс" (анг.) ПОШТОВА СКРИНЬКА
„нотес" (поль.) НОТАТНИК, ЗАПИСНИК, БЛЬОКНОТ
„пайлот лайт" (анг.) ПІЛЬОТНИЙ ВОГНИК, СТАЛИЙ ВОГНИК
„повкнути" літ. КОВТНУТИ
„поділити через що" літ. ПОДІЛИТИ НА ЩО
„рінґбайндер" (анг.) ЗШИВАЧ, КІЛЬЦЕВИЙ ЗШИВАЧ
„семон" (анг. salmon) ЛОСОСЬ (риба)
„слаба сторона (чиясь) (поль.) СЛАБІСТЬ (до чогось)
„соска" (з рос.) ПИПКА
„сосок" (на груді) (з рос.) ПИПТИК
„улькус" ВИРАЗКА (шлунка або дванадцятипалої кишки)
„фаєрплейс" (анг.) КОМИНОК, ВАТРАН
„фестфуд ресторан" (анг.) РЕСТОРАН ШВИДКОЇ ОБСЛУГИ
„фльондра" (риба) (анг.) КАМБАЛА, КАМБУЛА
„чорновик" (з рос.) ЧЕРНЕТКА
„чотирокутник" літ. ЧОТИРИКУТНИК
„шмер" (поль.) ШЕЛЕСТ, ШУРХІТ, ЩАРУДІННЯ
„щурі" (множина від ЩУР) літ. ЩУРИ
„щуплий" (поль.) ХУДОРЛЯВИЙ, СУХОРЛЯВИЙ
„стейплер" (анг.) ДРОТОВИЙ ЗЧІПЛЮВАЧ, ДРОТОВИЙ ПРИКРІПЛЮВАЧ
„стейпл" (анг.) ДРОТЯНА ЗЧІПКА, ДРОТЯНА КЛЯМРА

Видає *ШКІЛЬНА РАДА* при *УККА*

Редагує Колеґія в складі:
Марія Овчаренко,
Євген Федоренко та Анатоль Вовк.

Адреса: Educational Council — U.C.C.A.
P.O. Box 391-Cooper Station
New York, N Y 10276-0391

Олександер Михайлюта

ПРО РІДНУ МОВУ

Від Ред.: Передруковуємо в скороченні статтю молодого запорізького публіциста, в якій він наводить факти майже тотального мововбивства в Запорізькій області. Рівночасно він дає гостру оцінку асиміляторам-яничарам на посадах совєтських чиновників, що завзято працюють в асиміляційному процесі України. Цими фактами він розторощує надумані „докази" акад. Б. Бабія, про якого пишемо в передовій статті цього випуску „МПМ".

Шкодуємо тільки, що автор статті ні словом не згадав про спричинників асиміляції України — партійних вождів у Москві, але цензура, очевидно, не дозволяє про це писати, бо й інші члени СПУ не згадують про це. Зберігаємо правопис оригіналу.

...Мої міркування — про патріотичне та інтернаціональне виховання, про те, як уберегти молоду людину від знеосібнення, національного нігілізму. Взятися за перо спонукала ціла обойма фактів, що вказують на занедбаність у цій важливій справі на Запоріжжі.

Тривожна ситуація склалася в школах обласного центру: зі 102 міських загальноосвітніх закладів лише про один можна сказати, що він український, та й то умовно. Школа ця українсько-англійська. Їх зовсім немає з рідною мовою навчання у Бердянську, Мелітополі, Енергодарі, Дніпрорудному. Десятки тисяч учнів звільнено від вивчення української мови й літератури на прохання батьків... Хто вони, ці батьки, які духовно обкрадають своїх дітей? Ганьба...

Однак, мені здається, на Запоріжжі є свої особливості того, чому батьки школярів так легко втрачають національну гордість. Події на початку сімдесятих років навколо ідеї створення музею Запорізької Січі та повсюдне критиканське обговорення роману О. Гончара „Собор" зробили свою чорну справу — людей, котрі розмовляли рідною мовою, свої ж, земляки, штрикали „націоналізмом". А варто з'явитися у вишиваній сорочці — ти мало не ворог народу... Отож не поспішаймо винними батьків учнів середніх шкіл міста Запоріжжя. Чиновники кирпогнучкошиєнкови, виявивши „пильність" заради скорішого просування службовою драбиною, створили обставини, за яких українська мова й література в школі опинилася на правах пасербиці.

А тепер уявімо ситуацію. Часи минули, чиновники лишилися. У чиновників — підлеглі: у кого більше, у кого менше. Розмовляти їм на роботі рідною мовою, добиватися для своїх дітей української школи — означає виділятися, бути невигідним начальству. Чи багато знайдеться підлеглих, які захочуть виділятися? ...

Ось факт, якого не можна не назвати диким: зовсім недавно один заступник голови райвиконкому переконував мене, що буцімто на запорізькій землі ніколи не жили українці (бачте, навіть Запорізьку Січ забули), а отже, і розмова про необхідність розширення вживання української мови виденого яйця не варта.

Триває перебудова. На жаль, називаючи помилки минулого, ми не завжди помічаємо, що наше минуле народжувало й добрі традиції. У 20-х роках, наприклад, міські мітинги в Запоріжжі мали справді інтернаціональний характер: лунали тут російська, українська, румунська, єврейська... Як важливо сьогодні відбирати добротне зерно для засіву поля поєднання. Коли я поцікавився в міськвно, чи ведеться якась робота з вивчення громадської думки, опитування батьків на предмет створення українських дитсадків, пообіцяли, що 1988 року у нових мікрорайонах з'явиться п'ять таких закладів. Нагадаємо: в Запоріжжі майже 300 ясел та дитсадків. І жодного — українського...

Окремо скажу про нехтування рідною мовою в районах, та й в обкомі комсомолу. Нехай уже документація однотипна, але хто ж забороняє спілкуватися, проводити культурно-масові заходи українською? Створюється дивна ситуація: перший секретар обкому вільно говорить і на зборах у трудових колективах, і в бесідах з рядовими комсомольцями рідною мовою, а переважна більшість апрату вважає це нижче своєї гідності. Очевидно, ще бракує нам політичної культури. Культура господаря духовної ниви, на якій ми зібрали врожай, але за іншими клопотами забули закласти новий.

Я звернув увагу на такий момент під час спеціяльної подорожі по місту: ні на автостанціях, ні на річкових вокзалах, ні в аеропорту диспетчери, либонь, і не чули про принцип двомовності, інформуючи пасажирів через звукопосилювальні установки.

— Чому жоден рейс не оголошується українською мовою? — з'ясовую в начальника виробничо-диспетчерської служби аеропорту А.З. Кузьменкова.

— Не знають мови...

— Але ж це не приватна справа?

— Будемо виправлятися, — запевняє начальник, — у перспективі.

Віриться, що зі сказаного зроблять висновок усі транспортні служби, які займаються перевезенням пасажирів. Вийшовши з аеровокзалу, прямую на зупинку таксомоторів. Стаю свідком того, як люди звертаються до водіїв найшвидшого виду міського транспорту рідною мовою, а ті відразу демонструють свою „культуру": „Не поняв!" Інцидент, здавалося б, незначний, та для гостей вже зіпсований настрій.

Винуватцями подібних сценок є також працівники торгівлі — дається взнаки їхнє звільнення від вивчення української мови в школі. Ось про один такий випадок написала молода вчителька Надія Мироненко. Якось, звертаюсь до продавщиці гастроному No 39 Ленінського продторгу рідною мовою, вона попросила відпустити товар, а та ні з того ні з сього обсипала її лайкою, обізвала „хахлячкою"...

У серпні, перед новим навчальним роком, я зустрічався з викладачами професійно-технічних училищ під час їхньої наради в Запоріжжі. З бесіди вимальовувалася така картина: навіть у сільських україномовних районах учні профтехучилищ байдужіють до рідної мови, української літератури. Одна з причин — проведення зборів, культмасових заходів виключно російською. В анкеті на запитання „Чому звужується сфера вживання української мови?" вчитель Т. В. Купринюк з СПТУ-30 (м. Пологи) пише: „Знизився її престиж. Навіть у нашому невеличкому райцентрі молодь намагається спілкуватися російською, щоб не здаватися відсталою, „сільською". Це сталося внаслідок того, що викладання в переважній більшості навчальних закладів ведеться російською, на підприємствах, в установах — мова теж тільки російська".

Є люди, які власним минулим пишаються, мені ж за дещо прикро. Раніше я працював у гуляпільській районці. З підготовкою оригіналів ми мали постійну мороку, бо в редакції не було друкарської машинки з українським шрифтом. Минуло чимало часу, а віз, з'ясувалося, і нині там. Досі мої колеги випускають українську газету за допомогою російської машинки. „Усе це дрібниці" — вже чую голоси максималістів.

...У тому ж Гуляйпільському районі (та й у Пологівському, Оріхівському) раніше в багатьох колгоспах відбувалися народні гуляння восени, щось на зразок Свята останнього снопа. Потім, на початку сімдесятих, їх чомусь не стало. Довго, певне, думали в районі, доки не додумалися проводити свята під назвою... „Деревенька моя". Злізайте, сказали б гумористи, приїхали. Але гумору тут мало. Які ж у степовому краю „деревеньки" (переконаний: у російських побратимів такі свята — природні, скрашені перлинами місцевого фольклору, імпровізацій, ігор), коли не лише в Гуляйполі, в усій області не знайдеться дерев'яної хати. Кому потрібні такі заходи? Хіба що для рапорту, а рапортувати в нас протягом десятиліть навчилися добре. І ми чомусь боїмося сказати слово критики з цього приводу...

Варто додати, що саме кирпогнучкошиєнкови — люди дворушні, які сповідують єдину ціль: власне благополуччя за чужий рахунок, — кинулися в першій лави агітаторів за перебудову. Тому й не можна мовчати всім, хто чесно і гарячим серцем сприйняв час оновлення, мусимо відстоювати наші цінності: справедливість, взаємопошану, культуру міжнаціональних стосунків.

Деякі чиновники раді були б перевести і обласний (до речі, повну назву тепер не пишуть, бо починається вона конкретним словом „Український...") музично-драматичний театр імені Миколи Щорса, і молодіжну газету на російську мову, мотивуючи свої заміри тим, що буцімто під час всенародної будови Дніпрогесу і промислового центру сюди переміstилося багато росіян та представників інших національностей. Інший аргумент у Запоріжжі лише одна українська школа, а отже, нема аудиторії для сприйняття.

Якщо вдаватися до цифр, то згідно з даними останнього перепису в місті проживає понад 60 відсотків українців. Чому „забуто", що на Дніпрогес їхали здебільшого з наших запорізьких і дніпропетровських сіл. Аби переконатися, що й досі українська мова звучить владно (нехай не в тролейбусах і трамваях) у трудових колективах, варто побувати на будівельних майданчиках, у цехах „Запоріжсталі" на „Комунарі" та в інших трудових колективах. Якщо ж зробити історичний екскурс, побачимо, що саме в розпал спорудження первістка плану ГОЕРЛО там виходила газета „Пролетар Дніпробуд". Дивна ситуація: для безпосередніх учасників будівництва українська мова не була бар'єром, а тепер вона начебто стала незрозумілою. Щодо іншого аргументу, що це скоріше наш сором, ганьба. Свого часу сотні сіл оголошувалися неперспективними, а тепер ми рішуче виступаємо за їхнє в ідродження, розвиток. Чи не в подібному становищі опинилися й українські школи в Запоріжжі...

Формувати правильні погляди у молоді, виховувати почуття патріотизму й інтернаціоналізму — одне з головних завдань наших засобів масової інформації і пропаганди. Ніде правди діти: в період, названий застійним, про культуру міжнаціональних відносин ми говорили мало і однобоко, переважно в рожевому світлі. Тепер

(Закінчення на стор. 5)

Є. Д. ЧАК

СЛОВА З НЕЗВИЧАЙНОЮ БІОГРАФІЄЮ

(Від Редколегії: передруковуємо цю статтю з журналу „Мовознавство", 1967, та зберігаємо офіційний в УРСР правопис оригіналу.)

На уроці вчитель здебільшого не має можливості детально спинятися на *походженні іншомовних слів*; його коментар найчастіше зводиться до розкриття значення та правопису слова. Іноді вчитель, пояснюючи іншомовне слово, згадує, з якої мови воно запозичене.

У всіх європейських мовах, у тому числі і в українській, існує чимало слів-інтернаціоналізмів, що прийшли з інших мов (переважно з класичних — латинської і грецької). Пояснення інтернаціоналізмів здебільшого не становить труднощів, бо їхня етимологія цілком прозора: вони легко членуються на частини, кожну з яких неважко перекласти нашою мовою (наприклад, *автобіографія* — з грецької, де autos означає сам, bio — життя, graphe — пишу). Часто в мові є відповідник, калька, що допомагає зрозуміти значення кожної морфеми запозиченого слова (наприклад, *концентрація* — *зосередження* та ін.).

Потреба пояснити історію якогось слова може виникнути і під час занять з розвитку мови, зокрема вивчення синонімів. Адже в синонімічному гнізді бувають і слова запозичені. Наприклад, прикметникам *стислий, короткий* у певних контекстах (припустімо, в сполученні із словом *відповідь)* семантично дорівнює слово *лаконічний*. Історію цього слова вчитель має пояснити, згадавши одну з областей стародавньої Спарти (IX ст. до н. е.), що звалася *Лаконія*, або *Лаконіка* (за давньою назвою долини, в якій вона була розташована), і спартанців (лакодемонян) — витривалих, загартованих, мужніх воїнів, — що, на відміну від пишномовних афінських ораторів, відзначалися небагатослівністю.

Часом потреба вдатися до біографії запозиченого слова може постати й під час вивчення правописних питань або аналізу орфографічних помилок. Якщо учень, забувши правило „дев'ятки" в написані іншомовних назв, зробив помилку в слові *силует* — написав *і* замість *и*, — то вчитель має пояснити, що це слово пишуть через *і*, коли йдеться про власну назву — прізвище французького міністра фінансів XVIII ст. *Етьєна де Сілуета*, карикатура на якого у вигляді тінового профілю дала життя слову *силует* у загальному значенні; проте у цій загальній назві, що означає площинне одноколірне зображення обрисів обличчя, на контрастному фоні після *с* слід писати *и*.

Багато запитань виникає в учнів у зв'язку з тим, що в газетах і по радіо часто вживають іншомовні слова, значення яких не можна зрозуміти з контексту. Так, говорячи з учнями про політичні події, вчитель може пояснити слово *екстремістський*, що в поєднанні з словом *позиції* часто зустрічається в публіцистичних виданнях: наприклад, лідери якоїсь буржуазної партії стоять на *екстремістських позиціях*)тобто на *крайніх позиціях* — від лат. extremus — крайній).

Ми говорили про випадки, коли вчитель з огляду на певну ситуацію (відповідь на запитання учня чи потреба вдатися до етимології в звязку з навчальним матеріалом) змушений давати пояснення історії окремих слів.

Але завдання словесника набагато ширші. Він повинен активно пропагувати основи філологічних знань, дбати про систематичне збагачення словника своїх учнів, про свідоме вживання іншомовних слів.

Цьому допомагатиме позакласна робота й, зокрема, організація занять у мовному гуртку.

Щодо вивчення іншомовної лексики, то чи не найцікавіший для гурткової роботи матеріал становить історія слів, які мають своєрідну біографію. Це поширені в європейських мовах слова, що втратили тепер своє первісне значення; і тільки аналіз застиглого в сучасній формі буквального значення слова або якогось рефлексу цього значення може розкрити перед нами історію його виникнення. Далі подається зібраний з різних джерел матеріал про походження слів з цікавою історією, який можна використати в цій роботі.

На честь героя

Назва *Академія* прийшла до нас із Стародавньої Греції і пов'язана з ім'ям міфологічного героя *Академа*. Словом *герой* з грецької — владика, пан), у міфології спочатку називали дух померлих визначних предків, вождів, що, за повір'ям, впливав на живих. Стародавні греки вірили, що герої продовжують жити в гробниці. Їх вважали посередниками між богами й людьми, рятівниками, захисниками від усього лихого. Проте, гадали греки, герої можуть бути й небезпечними, якщо їх не шанувати. Тому гробниці, в яких начебто жили герої, були об'єктом культу.

У передмісті Афін, за міською стіною, була могила; вважалося, що тут похований герой *Академ*. Священний сад навколо могили був названий на честь героя *Академія*. В алеях саду філософ Платон (IV ст. до н. е.) проводив бесіди з своїми учнями, тому заснована ним школа дістала назву *академія*. Пізніше словом *академія* в усьому світі почали називати наукові й вищі навчальні, а також художні заклади (*Академія наук. Військовоповітряна академія. Академія мистецтв*).

Шкіряна сумка

Бюджет у сучасному розумінні цього слова означає виражений у грошах розпис державних доходів і видатків, приблизне обчислення доходів і видатків установи, підприємства чи окремої особи на певний строк.

По-французькому слово bouge означає „мішок", „скриня"; a bougette — „маленький мішок або сумка".

В Англії колись був звичай: папери, що стосуються певної справи, приносити до палати общин у шкіряному мішку. Гроші, асигновані на різні потреби, сортувалися по маленьких сумках, і, отже, слово *бюджет*, запозичене англійською мовою з французької, спочатку означало „мішок, наповнений цінними паперами або грішми". Вперше слово бюджет як термін було вжите у доповідях англійського міністра фінансів. Згодом це слово запозичили й інші мови.

Жорстокий капітан

Багато років перебував ірландський народ під англійським ярмом, не раз повставав він проти своїх гнобителів. Ірландські селяни змушені були орендувати в англійців ділянки власної землі. Для боротьби за землю в 1879 р. в Ірландії була створена масова впливова організація орендарів, яка висунула гасло: „Ірландська земля — ірландцям". Особливо жорстоко ставився до селян управитель маєтку лорда Ерна в графстві Майо англійський капітан *Бойкот*. Захищаючи інтереси свого хазяїна, він накинув селянам надзвичайно тяжкі умови оренди, погрожував виселяти тих, хто не виконає його вимог. „Земельна ліга" виступила проти капітана. Коли він покликав поліцаїв, щоб виселити боржників із жител, народ кинувся на поліцію, і та змушена була сховатися в будинку капітана *Бойкота*.

Наступного дня всі робітники й служниці пішли від капітана, і ніхто не наймався на їхнє місце; крамарі відмовилися продавати йому товари; навіть листоноші перестали носити капітанові пошту. Ніхто не хотів спілкуватися з управителем, і він змушений був залишити Ірландію.

Так виник особливий прийом політичної і економічної боротьби — припинення стосунків з державами, установами і окремими особами, ігнорування їх. Уже як загальна назва слово *бойкот* поширилося на всіх континентах.

Приміщення для розваг

В українську мову слово *вокзал* прийшло з російської. Поблизу Петербурга в дачному містечку Павловську десь біля 1830 р. в приміщенні залізничної станиці влаштовували концерти. Це приміщення називали *вокзалом* — за аналогією до назви місця розваг приміського саду поблизу Лондона, відкритого француженкою Жанною Вокс і названого її ім'ям (Wauxhall, тобто зал Вокс).

Згодом і при інших залізничних станціях почали влаштовувати гуляння, виступи оркестрів. Це спричинилося до того, що в другій половині XIX ст. приміщення залізничної станції називати *вокзалом*, (але тільки в Росії, а не в Англії, — Ред.).

Дрібна монета

Латинська мова запозичила з перської слово gaza, що означає „скарб", „царські скарби", „царська казна". Очевидно, під впливом цього слова в італійській мові виникла назва дрібної срібної монети gazzetta. І коли 1563 р. у Венеції з'явилася перша газета, за право прочитати її (вона була писана від руки) брали платню — цю дрібну монету. Згодом так почали називати і саме періодичне видання.

Історію виникнення цієї назви пояснюють і по-іншому. Її виводять від зменшеної форми (gazzetta) італійського слова gazza, що означає „сорока". Підставою для того припущення є те, що перші газети мали емблему у вигляді сороки як символу балакучості. На нашу думку, перше пояснення є більш вірогідним.

У розмовну мову слово *газета* широко ввійшло після створення у 1631 р. Теофрастом Ренодо французького періодичного видання „La gazette", що в 1762 р. було перейменоване в „Gazette de France" і проіснувало до 1914 р.

У цьому передруку відбивається поросійщення української мови в УРСР. Ось виправлення вжитих там русизмів (росіянізма): „палата общин" — ПАЛАТА ГРОМАД, „словесник" — УЧИТЕЛЬ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ, „строк" — ТЕРМІН, „сумка" — ТОРБА, „урок" — ЛЕКЦІЯ.

ПИСЬМЕННИКИ СССР ПРО НАБОЛІЛІ ПРОБЛЕМИ РІДНОЇ МОВИ:

ІВАН ДРАЧ:

Коли посол США, ідучи в Київ відкривати виставу інформатики, вчить українську мову чи коли сучасний папа римський на святкуванні тисячоліття хрещення Русі виголошує промову по-українськи, то як же важливо нашому керівництву розуміти гостроту і двосічність мовних на Україні.

(Літ. Укр. 28. VII. 88)

БОРИС ОЛІЙНИК:

На Україні національна мова опинилася майже на околицях духовної і матеріяльно-виробничої діяльности народу. Вона поступово якось зникає з діловодства, з державного і партійного вжитку. Більше того, в багатьох містах вже не існує шкіл рідною мовою. Майже в усіх вищих навчальних закладах студенти позбавлені можливості навчатися мовою своїх матерів, не говорячи вже про дитячі садки.

У цьому питанні не повинно бути різночитань. Треба на державному рівні створити режим найвищого благоспріяння функціонуванню рідної мови в усіх сферах і на всіх поверхах суспільства, підкріпивши теорію правовими законами, аж до притягнення до відповідальності осіб, які перешкоджають розвиткові національної культури.

(Літ. Укр. 7. VII. 88)

ВАЛЕРІЙ БОЙЧЕНКО:

Питання розвитку рідної мови, культури, порушуються не лише в Києві, Львові, а й у Миколаєві, але говорять там про це ще й досі пошепки, обережно і з острахом, остерігаючись вийти на трибуну.

Уже років з десять тривають розмови про увічнення на Миколаївщині пам'яті корифеїв українського театру, нарешті складено робочий план, але здійснення його гальмується бюрократичними інстанціями. Останнім часом з'явився наказ по Міністерству народної освіти УРСР про відкриття в нашому місті одної української школи, але бажаючих там навчатися не виявилося. Чому? А тому, що за останні десятиліття ми посіяли в людях зневагу до рідної мови.

Нерідко можна почути: чому питання розвитку української мови турбують лише письменників, а де ж інші працівники ідеологічного фронту, котрі також повинні цим опікуватися.

(Літ. Укр. 28. VII. 88)

УКРАЇНСЬКА МОВА В РОДИНІ, В УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКВАХ, В УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВАХ, В УКРАЇНСЬКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ, — У ЧАС ПРИМУСОВОГО РОСІЙЩЕННЯ УКРАЇНИ НА НАС СПАДАЄ ОБОВ'ЯЗОК ЗБЕРЕЖЕННЯ ВЕЛИКОГО СКАРБУ НАРОДУ!

Правописні нотатки

Про написання *і* чи *и* в чужомовних словах

1. Хоч справа єдиного правопису слів запозичених з чужих мов не розв'язана й досі в діяспорі, все таки є чимало слів, яких написання однакове за рекомендаціями як Харківського, так і офіційного правопису у УРСР. На жаль у вільному світі є автори і редактори, що пишуть ці слова ні за одним правописом, ні за другим, а по своєму. Такої практики ніяк не можна схвалити.

Ось приклад неправильних написань і написань, рекомендованих обома правописами:

кірґіз треба КИРГИЗ
шііти треба ШИЇТИ
джін треба ДЖИН
джінси треба ДЖИНСИ
сінуси треба СИНУСИ
сілікати треба СИЛІКАТИ.

Вжиток літери *и* в останніх п'ятьох словах зумовлений „правилом дев'ятки", що каже писати *и*, а не *і* в чужомовних словах після приголосних Д, Ж (і ДЖ) З, С, Т, Ц, Ч, І, Ш. (Щоб запам'ятати ці літери, вистане пам'ятати три слова, що містять їх усі: ДЖЕЗ — СТАРЕЦЬ — ЧАША).

Треба відзначити, що правило дев'ятки не стосується, за обома правописами, географічних назв чужомовних імен і прізвищ, поза окремими вийнятками (про що нижче).

2. Офіційний український правопис в УРСР, який тепер там усучаснюють, показує зміни в напрямку наближення правопису чужомовних слів до їхньої справжньої вимови. Це стосується і проблеми *и* чи *і* в чужомовних запозичених словах. Третє видання тамтешнього *Українського правопису*, яке має появитися в 1989 р., міститиме такі зміни; як Альж*і*р на Альж*и*р, Вашінгтон на Вашингтон і взагалі матиме „впорядковані написання *и* після шиплячих у власних назвах іншомовного походження". Треба підкреслити, що в Україні вже від 1950-их років пишуть, згідно з живою вимовою, Бр*и*танія, Атлант*и*ка, Атлянт*и*да, а не Брітанія, Аттлянтіка та Атлянтіда, як це рекомендує *Правописний словник Г. Голоскевича з* 1932 р.

На жаль, наші мовознавці діяспори не змогли договоритися, щоб усучаснити цей словник і усунути з нього ці і подібні застарілі написання.

Влан

Анатоль Вовк

Проєкт українського правопису англійських географічних і особових назв

Від Редколегії. — В останніх роках проявляється в діяспорі велике зацікавлення справою усталення правописних норм для українців у вільному світі. На цю тему появилося чимало статтей, а теж група філологів і редакторів плянує перевидання *Правописного словника* Г. Голоскевича з 1930 р. в виправленій та доповненій формі. Працівникам цієї групи, — „правописникам" пропонуємо оцей проєкт, що буде надрукованих у двох частинах. Він був опрацьований ще в 1976-1984 рр., і тоді був коментований і позитивно оцінений чотирма філологами. (Про це ширше на кінці статті).

Питання передавання чужомовних запозичень українською мовою, це чи не найбільш складна і спірна ділянка українського правопису. В ній вирізнюється зокрема потреба усталити правопис слів, запозичених з англійської мови, а особливо правопис англомовних географічних назв, англійських імен та прізвищ. Неупорядкованість цієї лексичної групи найболючіше відчуває українська еміграція в англомовних країнах. У пресі нашої діяспори розбіжність така велика, що буває трапляються чотири, а то й більше варіянтів українського написання деяких географічних назв. Головна причина цього в тому, що правила т.зв. „Харківського" правопису, з'ясовані у виданні *Український правопис* з 1929 р.[1] та в багатьох його пізніших еміграційних інтерпретаціях і доповненнях,[2] присвячують запозиченням з англійської мови замало уваги. Але й багато ширше розроблений сучасний український „радянський" правопис у цій ділянці неповний, непослідовний і незадовільний.

Оцей проєкт, що ставить собі за завдання дати логічну, послідовну і легко сприйняну систему передавання українською абеткою англомовних власних назв, базується на двох основах — одній теоретичній і одній практичній. Перша з них, це рекомендація *Українського правопису* з 1929 р., який у § 83 каже: „... слід додати, що оскільки які чужомовні географічні назви ще не мають в українській мові сталих графічних форм, то їх треба транскрибувати по можливості з автохтонних (тубільних) назов, а не зі сторонніх джерел, у згоді з побажанням міжнародніх географічних конгресів, напр. Теґран (а не Тегеран)... Мехіко (а не Мексіка) і т.ін."[3]

Друга, практична настанова оцього проєкту — це погляд, що українська версія власних імен повинна базуватися на їхній фонетичній транскрипції в системі, визнаній міжнародними авторитетами. Такою є система, створена Міжнародною Фонетичною Асоціяцією (International Phonetic Association) і відома як Міжнародна фонетична транскрипція. Англомовні власні назви, подавні в цій транскрипції, можна знайти, наприклад, у видаваних у Совєтському Союзі та в Польщі англо-іншомовних словниках, включно з англо-українськими словниками.[4]

Таким чином першим завданням проєкту було знайти український літерний відповідник для кожного знака системи МФА, вживаного в записі звуків англійської мови. (Знаки транскрипції МФА або складені з них слова завжди друкуються у гранчастих дужках).

Загально відомо, що більшість літер в англійських словах має більше як одно звучання, залежно від слова, в якому вони трапляються. Наприклад англійська літера „а" у слові father вимовляється приблизно так, як українське „а". У транскрипції МФА цей звук позначується як [ɑ:]. Ця ж сама літера у слові wash вимовляється приблизно як українське „о". Цей звук у транскрипції МФА передається як [ɔ]. І так анг. літера „а" може відповідати аж вісьмом різним звукам (науково: фонемам).

Зрозуміло, що й навпаки — більшість фонем англійської мови може передаватися різними літерами. Наприклад глухе, невиразне „е", що у транскрипції МФА записується як [ə] (тобто „обернене е") може відповідати анг. літерам „а", „о", „u" та комбінаціям літер „еа", „ure".

Найпростіша система передавання англійських назов було б для кожної фонеми і її символа в системі МФА приділити одну і тільки одну українську літеру. Така строго фонематична система має один серйозний брак, а саме в багатьох словах вона дуже віддалює українське написання від латинкою написаного оригіналу. Наприклад, якщо б вищезгадане невиразне „е", тобто [ə] у транскрипції МФА, завжди передавати як укр. „е", то треба б писати по-українському Елеске для Alaska та Елебеме для Alabama, написання, що ніяк не переконливі.

Тому в цьому проєкті приділюємо постійні українські літери не поодиноким фенетичним символам системи МФА, а лише *комбінаціям цих символів з англійськими літерами*, які з кожним символом пов'язані. Цей принцип накраще зілюструвати прикладом.

Для символа [ə] („обернене е") система МФА маємо такі можливі його комбінації з англійськими літерами та такі для них пропоновані за оцим проєктом українські відповідники.

a [ə] = укр. а
o [ə] = укр. о
e [ə] = укр. е
u [ə] = укр. е
ea [ə] = укр. е

Усі такі комбінації, їхні українські відповідники та приклади написань, що ілюструють ці комбінації, будуть подані в дальшому тексті цього проєкту.[5]

До рекомендації використовувати згадані англо-іншомовні словники як джерело транскрипції МФА, треба додати два уточнення. Ті словники звичайно мають списки географічних назв та окремі списки англійських імен, але не мають біографічних списків, де можна знайти транскрипції анг. прізвищ. Тому, як джерело автохтонної вимови прізвищ, треба вживати авторитетні англійські та американські тлумачні словники, напр., такі словники видавництва Merriam-Webster.[6] Хоч різні англомовні тлумачні словники вживають свої власні системи фонетичної транслітерації, їх не важко „перекласти" на систему МФА. Ті ж словники слід уважати за остаточний авторитет, якщо у транслітерації для деяких слів у згаданих двомовних словниках виявляться розбіжності.

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА

1. Географічні назви Північної Америки, перенесені з інших країн, як теж прізвища та імена, взяті з інших мов, передаємо за їхньою вимовою американцями чи канадцями, а не за вимовою тих назв у країні їхнього походження.

Приклади:

Мехіко (держава), але Ню Мексіко (стейт в ЗСА),
Толедо (в Еспанії), але Толідо (в ЗСА),
Париж (у Франції), але Періс (в Америці),
Сиракузи (в Італії), але Сиракюз (в ЗСА),
Відень (в Австрії), але Вієна (в ЗСА),
Троя (в Малій Азії), але Трой (в ЗСА),
Варшава (в Польщі), але Ворсо (в ЗСА),
Мазепа (гетьман), але Мазеппа (місцевість в ЗСА),
Люї (франц. ім'я), але Сейнт Луїс (в ЗСА),
Фенікс (у грецькій мітології), але Фінікс (у ЗСА),
Цінціннат (римлянин), але Синсиннеті (в ЗСА),
Ватерльо (в Бельгії), але Вотерлю (в ЗСА і в Канаді),
Вифлеєм (в Ізраїлі), але Бетлегем (в ЗСА. Також Ґеміні (лат. назва сузір'я Близнята), але Джемінай (амер. ракета).

2. Назви місцевостей або стейтів (штатів), утворені від чоловічих або жіночих імен, передаємо за анг. вимовою даної назви, а не за українською вимовою відповідного імени.

Приклади:

Георгій (чол. ім'я), але Джорджія (назва стейту), Джорджтавн (місто);
Вірґінія (жін. ім'я), але Вірджінія (стейт);
Кароліна (жін. ім'я), але Каролайна (стейт).

3. Англомовні назви французького походження (чи індіянські з французьким написанням) передаємо за місцевою вимовою, англізована вона, чи ні.

Приклади:

Ню Орлінс (New Orleans) (за підсов. правописом Новий Орлеан),
Сейнт Луїс (Saint Louis) (підсов. Сент-Луїс),
Де Мойн (Des Moines) (підсов. Де-Мойн),
Ілліной (Illinois) (підсов. Іллінойс),
Мішиґен (Michigan) (підсов. Мічіган),
Дітройт (Detroit) (підсов. Детройт).

Як узвичаєний вийняток, пишемо Чікаґо, хоч повинно б бути Шикаґо (і таке написання воліє дехто з мовознавців).

4. Там, де американська вимова подібних написань різна, йдемо за вимовою, а не за аналогією написань, напр.: Кензас (Kansas), але Арканso (Arkansas).

5. У двослівних назвах не даємо риски між складовими словами, але даємо її у похідних прикметниках, а також у вдослівних назвах, де в анг. мові нема відступу між словами: Мак-Кінлі (McKinley), Мак-Леод (McLeod).

Приклади:

Ню Йорк, але ню-йоркський,
Ню Джерзі, але ню-джерзійський.

6. Прикметники, що творять частину географічних назв, часом транслітеруємо, часом перекладаємо, часом обидві форми є в ужитку.

Приклади:

Норт Дакота і Північна Дакота,
Савт Каролайна і Південна Каролайна,
Вест Вірджінія і Західня Вірґінія,

але:

Іст Рівер (не — Східня річка),
Лонг Айленд (не — Довгий острів),
Ню Мексіко)не — Нове Мексіко),
Олд Бридж (не — Старий міст), тощо і подібно — Ґренд Кеньєн, Нюфаундленд, Солт Лейк Сиґі,

Перекладаємо прикметники у назвах: Великобританія, Скелясті гори, Нова Англія, Нова Зеляндія.

ПРАВОПИС АНГЛІЙСЬКИХ ПРИГОЛОСНИХ

1. Англійське h у випадвоно звучить як українське г, передаємо як г. Приклади: Мішиґен, Ґеттисбурґ, Ґрент.

2. Англійське h у випадках, де воно відповідає нашому г, передаємо як г, ніколи як х, Приклади: Гемінґвей, Гарлем, Айзенгавер, Огайо. Глухого h як у назві Pittsburgh, не передаємо, але зберігаємо його між голосними напр. Ґрагам (Graham).

3. Англійське l та ll передаємо завжди як л, за вийнятком уже в минулому столітті узвичаєних назв Аляска, Філядельфія, Пенсильванія. Приклади: Флорида, Мериленд.

4. Англійське w передаємо традиційно як в, хоч здебільшого воно звучить як у. Приклади: Велз, Кейптавн, Вайлдвуд, Ватт.

5. Слово New передаємо як Ню (що найближче до автохтонної вимови), а не як Нью. Приклади: Ню Йорк, Нюарк, Ню Гемпшир, Ню Мексіко, Нютон.

6. Англійські приголосні c, s, ch, sh передаємо за їхньою найбільше поширеною в даній англомовній країні вимовою. Приклади: Синсиннеті (Cincinnati), Коннетикет (Connecticut), Честер (Chester), Шинук (Chinook), Скенектаді (Schenectady), Ню Джерзі (New Jersey), Мішиґен (Michigan).

7. Подвоєння англійських приголосних зберігаємо (хоч його і немає у вимові), але перед третім приголосним (тобто при збігу трьох приголосних) подвоєння не стосуємо. Приклади: Черчилл (Churchill), Велз (Wells), Пітсбурґ (Pittsburgh), Массачусетс (Massachusetts), Пенсильванія (Pennsylvania). (В цій останній назві зберігаємо традиційне написання, хоч за фонетичною транскрипцією треба б писати — Пенсильвейнія).

8. Якщо в назві трапляютьсдя два подвоєння приголосних, зберігаємо обидва, якщо три — зберігаємо тільке перше, напр. Теннессі (Tennessee), Теллагессі (Tallahassee), але Міссісіпі (Mississippee).

9. Буквосполучення ck не є подвоєнням приголосних, а визначує один лише приголосний. Тому пишемо Кентакі для назви Kentucky, а не „Кентукки" як у рос. і підсов. правописах. Інші приклади: Макензі (Mackenzie), Макінтош (Mackintosh), Блекберн (Blackburn), Бакінґем (Buckingham), Текерей (Thackeray). Інакша справа з анг. складними прізвищами, що в анг. мові пишуться без відступу, але з великим К. Тут збіг приголосних тільки випадковий і тому в таких назвах транскрибуємо обі приголосні, даючи між ними риску. Приклади: Мак-Кінлі (McKinley), Мак-Кенна (McKenna).

У поданій нище таблиці анг. приголосних, їхніх фонетичних символів (знаків) у системі МФА, українських відповідників і прикладів даємо тільки ті приголосні, щодо яких може бути сумнів у передаванні їх українською мовою.

Анг. літера (символ)	Укр. відповідник	Приклади:
c [k]	k	Кентакі (Kentucky), Кеспар (Caspar);
c [s]	с	Синсиннеті (Cincinnati), Сідрик (Cedric);
s [z], [ʒ]	з	Ню Джерзі (New Jersey), Мізурі (Міссоюрі);
ch [k]	к	Кристофер (Christofer), Кристин (Christin);
ch [ʃ]	ш	Шинук (Chinook), Мішиґен (Michigen);
ch [tʃ]	ч	Честер (Chester), Четам (Chatham)
sh [ʃ]	ш	Шекспір (Shakespeare), Шеффілд (Sheffield), Шрусбері (Shrewsburry).

1. *Український правопис*. Видання перше. У.С.Р.Р. Народній Комісаріят Освіти, Харків, Державне В-во України, 1929, 103 стор.

2. Новіші з еміграційний видань правописного кодексу такі: Пантелеймон Ковалів. *Український правопис*. Друге видання. Нью Йорк, 1977, 96 стор; „Розділ VII. Ортографія (Правопис)", стор. 68-226 у книжці: К. Церкевич і В. Павловський. *Довідник з української мови*. Том І. Нью-Йорк, В-во Н ДТУТ, 1982, 285 стор. (Цей розділ і ціла книжка це компіляція з різних еміграційних і „радянських" джерел).

3. *Український правопис*, стор. 77.

4. Досі найбільші з них є такі: И.Р. Гальперин (ред.) *Большой англо-русский словарь*. Изд. второе, два т., Москва, 1977, стор. 822-863; М.Л. Подвезько, М.І. Балла. *Англо-український словник* Київ, В-во „Радянська школа", 1974, 663 стор.

5. Тому, що тут пропонований правопис англомовних запозичень використовує в основному фенематичну *транскрипцію* англійських слів, але з деякими (в дальшому визначеними) вийнятками, в яких вжито *транслітерацію*, його можна визначити як *обмежено фонематичну систему* передавання англомовних написань українською мовою.

6. Найновіше видання відповідного словника цього видавництва таке: Webster's Ninth New Collegiate Dictionary. Springfield, MA: Merriam-Webster Inc., 1983, 1561 стор.

Продовження буде.

ДОРОГІ БАТЬКИ! ПОСИЛАЙТЕ ВАШИХ ДІТЕЙ ДО УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ! УКРАЇНА НЕ МОЖЕ ВТРАЧАТИ СВОЇХ РІДНИХ ДІТЕЙ! БЕЗ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ, МОЛИТВИ, КНИЖКИ, ЖУРНАЛУ, МУЗИКИ, ПІСНІ — НЕ БУДЕ Й УКРАЇНСЬКОЇ ДИТИНИ.

Куток термінології і номенклятури

Актуальне

Один з наших популярних журналістів пише про перебудову цілого життя у світі, яку спричинив „сіліконовий чіп". Автор признає, що не знає, чи існує український термін для американського „silicon chip" (**Свобода** з 5. V. 88). Тому постараємося вияснити це питання. Насамперед слід відзначити, що в англійській мові існують дві обманно подібні одна до одної хемічні назви „silicon" і „silicone". Перша — це назва хемічного неметалічного елементу, що має символ „Si". Друга — це збірна назва групи хемічник сполук (полімерів), в яких цей елемент наявний у сполуці з киснем. (Ці полімери мають широке застосування не тільки в техніці, але й у побуті).

Назва хемічного елементу „silicon" перекладається по-українському СИЛІЦІЙ (від його латинської назви „silicium"). Прикметник від неї є СИЛІЦІЙНИЙ (або, наближений до російського, — СИЛІЦІЄВИЙ).

Правда, в Україні вживається ще й „народній" відповідник до назви СИЛІЦІЙ, а саме КРЕМНІЙ. Він там і більше поширений тому, що точно така сама й російська назва цього елементу. Але українські хеміки, маючи свободу вибору в час так званої „українізації" в Україні, рекомендували тільки назву СИЛІЦІЙ. (Див. С. Зенкевич. **Словник хемічної номенклятури. Неорганічна хемія.** Харків, 1928 . Так і нам слід вживати.

Англійський термін „chip" (в значенні „integrated circuit") можна б пробувати перекласти власним „народним" словом (як це зробили, напр., поляки), але навряд чи треба, коли англійське слово прийнялося вже в багатьох мовах, і воно вигідне та зручне. Але його треба правописно українізувати. За правилами української фонетики в запозичених чужомовних словах чуже і, якщо воно приходить після приголосного ч, передаємо, як українське и. Тому буде ЧИП, род. ЧИПА, множ. ЧИПИ. Таке написання дає можливість відрізнити термін ЧИП від назви ЧІП, що означає кілок, або затичку, зокрема в бочці. Отже замість „сіліконовий чіп" треба СИЛІЦІЙНИЙ (чи СИЛІЦІЄВИЙ) ЧИП.

Анг. синонім цього терміну — „integrated circuit" чи точніше „integrated microcircuit" перекладаємо українською мовою, як ІНТЕҐРАЛЬНА СХЕМА чи ІНТЕГРАЛЬНА МІКРОСХЕМА. Хочемо також додати для зацікавлених, що назву „silicone", (тобто з „німим" е на кінці) перекладають по-українськи, як СИЛЬОКСАН. СИЛЬОКСАНОВІ матеріяли цінні своєю стійкістю до окиснення, високих температур та здатністю відштовхувати воду.

А. Вовк.

МОВНІ КРИХТИ

• Обидва прийменники БІЛЯ і КОЛО мають значення англійського nearby, але у значенні „приблизно" ліпше вживати слово КОЛО.
(Культура слова, 76-11, стор.70)

• БАКАЛЯВР — це науковий ступінь, що відповідає анг. bachelor.

БАКАЛЯР — це історична назва. Вона означає учня середньої школи, до середини XIX стол. або викладача в духовній семінарії., до 1869 р.

• З міста Лесі Українки до Надії Кибальчич-Козловської: „Не зову Вас на ймення — „отчество", бо правду кажучи, „отчества" Вашого якось я не знаю, та й не дуже люблю сей чуженародній звичай величання".

Про рідну...

(Закінчення зі стор. 3)

говоримо предметніше, відповідальніше. Але як зрозуміти ведучих телепередачі „Зелена лампа" Українського телебачення, коли навесні цього року з екрана пролунала буквально така репліка: навіщо в Донецьк завозити книги українських акторів, їх же ніхто не читає?...

Зателефонував якось із Гуляйполя поет Григорій Лютий: його запросили виступити на зустрічі з молодими вчителями. Виступив, але довелося тактовно закликати президію, аби вели нараду рідною мовою. Послухалися. Дивує інше. Чому ж за мову має заступатися тільки письменник? У залі ж сиділи учителі українських шкіл, а роботу конференції на догоду начальству (своєму, районному, яке вважає, либонь, нижче власної гідності із спілкуватися із земляками мовою рідної матері) почали по-російськи. А чи не з наказу цього начальства в Гуляйполі (читай: в усіх райцентрах) останнім часом зникли всі транспаранти (і під час святкових демонстрацій також) рідною мовою, всі наради і урочисті події проводяться російською...

Мені ж вбачається причина недбалого, а почасти й принизливого ставлення юнаків і дівчат до української мови в тому, що вони вважають: це мова сільська, колгоспна, а оскільки її не почуєш ні на вулиці, ні в трамваї, ні на концерті... отже, вона не престижна. Навіщо її вивчати і знати, якщо і я і мої знайомі соромляться користуватися нею повсякденно.

...Вживання рідної мови в усіх сферах нашої діяльності скоротилося, не через низький рівень її викладання в навчальних закладах (декому дуже вигідно звинувачувати в усьому учителів), а внаслідок впливу чиновників різного рангу, бездумного повторення фальшивої тези про „відживання" української мови. Таким чином, купка бюрократів, які надто поважають себе за свої посади, створюють атмосферу приниження рідної мови, байдужості до культури і традицій народу (як же можна любити чуже, не поважаючи свого?!). Потрібні приклади? Будь ласка. Минулої зими в запорізькому Палаці культури „Жовтневий" відбувалася звітно-виборна комсомольська конференція. З-поміж десятків виступів лише два пролунали українською мовою: керівника комсомольсько-молодіжного колективу та редактора обласної молодіжної газети...

Щоразу доходжу висновку: адміністратори такого типу просто не бажають знати дві мови, а тому й вибудували навколо себе теорію „непрестижності" української мови. Втім, коли їм самим потрібно задовольнити приватні інтереси (скажімо, в передплатних відділах книгарень отримати по знайомству чи користуючись службовим становищем дефіцитні твори), у них не виникає проблем. Ну хіба не парадоксальне явище! Працюючи над статтею, я вирішив ще раз подивитися, як продавці книгарні „Кобзар" пропонують відвідувачам художню літературу. А ніяк. Стоять, мов вартові, — і ні пари з вуст. Однак мова не про те. Тільки-но винесли роман С. Скляренка „Володимир", як чималу купу розхапали за лічені хвилини. Дуже швидко був розпроданий „Вир" Григорія Тютюнника, а чотиритомник Е. Хемінгуея українською мовою читають залюбки всі книголюби, та й передплатити його пощастило не всім.

Ніщо, звичайно, не минає безслідно. Й оця бутафорія „непрестижності" рідної мови, зведена бюрократами застійного періоду під бурхливі оплески позбавлених національної гордості функціонерів (так дозволю собі назвати людей, які жодним словом чи жестом не виступили проти недоліків і прорахунків), для котрих кар'єра — мета життя, а кращим засобом її здійснення є прислужництво, створили атмосферу непотрібності свого, кровного.

Однак поцікавимося точкою зору не чиновників, а звичайних запоріжців, людей різного віку, професії, уподобань. Хочу зауважити: вони абсолютно не знайомі між собою, автор говорив з кожним осібно.

Вчитель російської мови і літератури школи No. 37 Г. Л. Соловьова:

— Не розумію людей, чиї предки українці, але які, на жаль, відвертаються від рідної мови і культури, не вірю у їхню щирість. Любов до мови є частиною любові до Батьківщини. Погана та пташка, якій своє гніздо не миле. Мабуть, точніше цих слів не скажеш.

Медсестра Лариса Прохорова:

— Двох думок бути не може: живеш на Україні — мусиш знати українську мову: Так само ж у будь-якій іншій республіці повинен знати мову її корінних предків. Це і є, вважаю, неодмінною ознакою культури, освіченості, інтеліґентності.

Бригадир електриків титано-магнієвого комбінату Володимир Солодовников:

Припускаю таке: можна любити історію як предмет, можна нехтувати біологією, можна заперечувати хімію, але чи можна відмахнутися від рідної мови й літератури... Наскільки людина стане без цього потворною, наскільки вона збідніє духовно! Нині серед школярів - та й не лише серед них — спостерігається апатія до джерел національної культури. Це видно з багатьох телепередач і радіопрограм. Децибели „балдіння" витісняють національну музику, пісню, рідне слово з палаців культури, клубів, танцмайданчиків, з підмостків шкільної самодіяльності...

У тролейбусі водій оголошує: „Слєдующая остановка..." На зупинці таксі крізь шибку „Волги" до водія зазирнуло юначе обличчя в темних окулярах:

— Шеф, дуєм на Бабурку? Бросаю п'ять колов!

Бросай! — відповів водій і рушив, ледь приховуючи образу, а мені сказав: — Де вони отакі росли?...

Закон сполучуваних посудин стверджує: зменшення об'єму в одній веде до зменшення об'єму в іншій. Фізичний закон я згадав тому, що вважаю: звуженнясфери вживання рідної мови показує на зниження рівня патріотичного виховання, а без патріотичного виховання нема інтернаціонального.

„Дніпро" No. 12, грудень, 1987

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

ЩЕ ПРО „ХРЕЩЕННЯ ЧИ ХРИЩЕННЯ?"

Ред. Володимир Барагура у своїй статті п.з. „Хрещення чи хрищення?", надрукованій на сторінці „Мова про мову" (ч. 1/23) в *Свободі* ч. 163 за 26 серпня 1987 р.), покликається на *Словник слів, у літературній мові не вживаних* проф. Івана Огієнка і твердить, що треба вживати слова „хрищення" в значенні „зодягнутися в Христа", бо в тому словнику (складеному ще в 1934 р. і виданому у Львові та перевиданому у 1973 р. в Ню Йорку), на стор. 114 надруковано: „хрищення", „хрищений", „християни", „христитися", „хрищеник", а тих самих слів з „Е" („хре"...) зовсім там нема.

Тут треба зауважити, що, як мені відомо, існують ще дві інші праці І. Огієнка, про які В. Барагура, мабуть, не знає.

1. І. Огієнко: *Український стилістичний словник,* перше видання у Львові 1924 р. в друкарні НТШ, друге видання у Вінніпезі 1978 р., накладом Т-ва „Волинь". У цьому словнику, на стор. 446 під гаслом „хрест, хреста" подано: „хре́щення", „Кияни прийняли всі разом хрещення, охрестилися". Крім цього є ще гасло „хрестини, хрестин".

2. Митрополит Іларіон: *Наша літературна мова, як писати й говорити політературному.* Мовні нариси. Частина І, Вінніпеґ 1958. В-во „Наша Культура". (II част. вийшла 1969 р. у виданні Т-ва „Волинь" у Вінніпезі). В цій праці, на стор. 321-333, поміщений мовознавчо-богословський нарис „Хрестити, а не христити". В ньому автор (проф. І. Огієнко) доказує, що „треба писати так, як утерлося в тисячолітній українській традиції: — Хреститель, Хрещення, хрестити" (ст. 326). Він вказує, що „історично хрест, Хрещення і Христос — це різні слова і їх плутати не годиться". (ст. 331).

В. Барагура твердить, що існують два слова „хрищення" і „хрещення" і ному розумінні". „Хрестити" і „хреститися", це робити знак хреста, на доказ, що людина почитає хрест, на якому розп'ято Христа. Зате прийняття Христа, прийняття таїни стати християнином, „зодягнутися в Христа", це хри́щення. Хри́щення це свята таїна, а хре́щення, це символ, видний знак, освячений кров'ю Спасителя — „герб християн".

Проф. Огієнко перекладає наше традиційне церковно-слов'янське, що його співаємо в церкві, „Елицы во Хріста крестистеся", — „Усі ті, що в Христа охрестилися". Цю фразу ужив Огієнко якраз в розумінні „зодягнутися в Христа", бо „во Хріста облекостися" (в Христа зодягнулися) є закінченням „Елицы"... Огієнко подає ще приклад, м.і.: „Хреститель" був Предтечею Христа, його Хрещення було „Іванове Хрещення". При кінці свого нарису І. Огієнко твердить, що з наукового погляду форми: хрестити, Хрещення, Хреститель є правильні і їх треба вживати.

У *Малому требнику,* вид. Верховного Архиєпископа і Патріярха Йосифа, виданому в Римі 1973 р., є поданий новий текст: „Чин святого Хрещення", де є вжиті слова: „хрещеник", „хресні батьки", „хрестить" „хрещається", „охрещення", „новоохрещений".

У богословському квартальнику *Логос* за квітень-червень 1952 р., на стор. 86, в другій частині „Догматики Вселенської Церкви" авторства Блаж. Йосифа, в розділі „Діяння і конечність Тайни Хрещення", читаємо м. ін.: „Тайна Хрещення робить людину членом містичного тіла Христа, знаменуючи її душу характером".. „Хрещається", значить тільки, що погружається і обмивається Божий раб в ім'я Пр. Тройці. Значить, він як член посвячується і приділюється до великого, містичного Христового тіла, яким є Церква".

Хай ці приклади послужать, як додаткова „артилерія", для оборони правильности писання слова „Хрещення" також в розумінні тайни прийняття християнської віри й релігії, а не лише в розумінні роблення знаку хреста, як пропонує В. Барагура.

Климентій Баб'як

Від редакційної колеґії: У доповненні до статті Климентія Баб'яка хочемо ще додати, що правописання слів *хрестити, хрещення* та похідних від них слів з голосними Е в корені вживається не тільки в творах Блаж. Патріярха Йосифа, а й в інших українсько-католицьких виданнях, як напр., у *Вістях з Риму,* де читаємо: „Тисячоліття *Хрещення* Руси-України;... Блаженніший вручив Святішому Отцеві дар — статую *хрестителя* України св. Володимира Великого...".

Українське православне слово, орган Української Православної Церкви в Америці, *Український православний календар* та інші православні видання також послідовно вживають правописання хрестити, хрещення...

Розмова з читачами

Пан М. Мартиненко з Трентону, Н.Дж. запитує, чи правильно вживати слово *дописувати* в звороті „публіка дописала", та слово *добірний* у звороті „заля була заповнена добірною публікою".

Відповідь: Київський тлумачний *Словник української мови* (СУМ) пояснює слово дописувати як „закінчувати писати, писати додатково, додавати до написаного раніш". Звороту публіка *дописала* там нема.

Зате *Польсько-український словник* Академії Наук УРСР (Київ, 1958) вказує на те, що такий вжиток дієслова *дописувати* є калькою з польської мови. Цей словник перекладає поль. pogoda nam nie dopisała українським *погода не справдила наших надій (сподівань); погода підвела (розм.).* Тому не слід його вживати в тому значенні.

Натомість слово *добірний* у СУМ прийняте в такому самому значенні, як його вживають наші тутешні газети: вибраний з числа інших як найкращий, першосортний; який відповідає високим вимогам.

Церковнослов'янізми...

(Закінчення зі стор. 3)

ко), „Син її Іван трощив навалу *вражу* в загоні партизан (П. Воронько). Вживається це слово також лайливо у значенні 'чортів, бісів', напр., „Чого тебе *вража* сила отут розносила?" (Л. Глібов), „Якийсь *вражий* син під самісіньким тином яму викопав" (М. Вовчок).

Владар — те саме, що 'володар', але в урочистому тоні й стилі, напр., „Виїздить бундючно на майдан *владар* кріпацьких душ їх пан" (М. Бажан), „На край шотландський вільний війною йшов король Едвард, англійський *владар* сильний" (Л. Українка). Той сам корінь з церковнослов'янським звучанням мають ще такі слова, які занотовує найновіший словник української мови (т. І, Київ, 1970, стор. 701-702): *влада, владання, владарка* („Все шукатиму зірку провідну, ясну *владарку* темних ночей" — Л. Українка), *владарювання, владика* („Чим він людей отак причарував, *владика* Русі, мудрий Ярослав" — І. Кочерга; „Дознався б був *владика,* що сліпий старець чинить у Божому домі одправу" — М. Вовчок), *владицтво* 'панування', *владник* — діалектне 'володар' („всемогучий *владник* його тіла і душі" — І. Франко), *владність, владолюбець, владолюбство, владування, владарний, владичиця, владичний, владний, владно, владолюбний, владущий* 'панівний', *владарювати, владати* 'володіти', *владичити* 'панувати' і 'бути владикою' *владувати* 'володарювати, володіти'.

Вражда — церковнослов'янське слово, вживане у значенні 'ворожнеча', як напр., в українському прислів'ї „Не буде добра, як між своїми *вражда*", а також *враждувати* 'гніватися, сердитися, гудити', напр. „Ой не *враждуйте,* вороженьки, на мене" (СУМ).

Врата — урочисте слово замість 'ворота', напр., „Не видно нікого в ієрусалимі, *врата* на запорі" (Т, Шевченко), а також у словосполученні *царські врата* 'середні двері в церковному іконостасі' (СУМ), напр., „Кайдаш молився, стоячи навколішки, не зводив очей з *царських врат*" (І. Нечуй-Левицький).

Забрало — старе слово, означає воно 'рухому частину шолома, що спускалася на обличчя для захисту від ударів' напр., „Вершник, відкинувши забрало, вглядається в далекий обрій" (О. Гончар), фразеологізм '*з відкритим забралом*' означає 'відверто, відкрито'. Слово це вживається також у формі з українським повноголоссям, напр., „Увіходить Фауст у панцирі, в шоломі, з напівопущеним *заборолом*" (Гете, „Фауст" у перекладі М. Лукаша). Цей самий, як здається, корінь має церковнослов'янське і поетичне слово *брань* 'війна, битва', напр., в І. Котляревського: „Чи мир нам везете, чи *брань?*", а також *бранний* 'воєнний, бойовий' („Так, вже знялася *бранная* тривога, коні ржуть, почувши дим війни" — І. Кочерга).

Младенець — застаріле й урочисте слово у значенні 'мала дитина', напр., „Марія навіть не ховалась з своїм *младенцем*" (Т. Шевченко), „Насправді Бог *младенців* умудряє" (І. Кочерга). У творах Т. Шевченка зустрічаємо ще такі церковнослов'янізми з цим же коренем: *младенчий:* „І пролились ще в перший раз *младенчі* сльози на лоно матернє", та *младий*: „В городі *младиє* вдови в своїх світлицях, чорноброві, запершись плачуть".

Празник — у значенні 'свято, особливо церковне', напр., „Кожної неділі, кожного *празника* вона ходила до церкви й на Службу Божу, і на вечерню" (І. Нечуй-Левицький), „Буде ще й на нашій вулиці *празник,* хлопці" (П. Панч).Слово це стало основою кількох інших слів, вживаних українською мовою: *празниковий, празникувати, празникування, празничний, празнувати, празничок.*

Прах — у значенні 'порох', напр., „Де *прахом* залізо і камінь стає" (М . Бажан) і 'тіло померлої людини': „Коли Чуприна почав виголошувати над *прахом* Василя прощальну промову, зашуміли верби над його головою" (О. Довженко). Слово це входить також у такі фразеологічні сполучення, як: „у *прах* обертати" (нищити), „*прахом* піти" (щезнути), „струсити давній *прах*" (порвати із минулим), „в пух і *прах* розбивати" тощо.

Предтеча — 'попередник, особа, що своєю діяльністю підготувала шлях, умови для діяльності інших', напр., „майбутніх днів *предтечі* світлі ми" (В. Сосюра). Тут також можна згадати про інші слова з церковнослов'янським префіксом *пред* —'перед-'; *предвічний, предводитель, предок, предківський, предковічний, представник, предстати, пред'явити* тощо.

До цієї групи слів церковнослов'янського походження можна зачислити ще багато інших слів з неповноголосними групами звуків, в тому також численні слова з коренем *благо* 'добре': *благання, благовірна* (жартівливо 'дружина, жінка'), *благовісник, благовісниця, благовіст* 'дзвоніння перед початком церковної відправи, служби', *благовіститель, благовіщення, благоглупіть* (ірон. 'дурниця'), *благоговіння* 'безмежна любов; побожність', *благодать* 'щедроти, дари, ласка; усяке багатство, добро, достаток', *благоденство* 'спокійне, безтурботне життя', *благодійник* 'той, хто подає комусь допомогу, підтримку', *благодійниця, благодійність* 'подавання приватним особам матеріяльної допомоги, підтримки бідним, сиротам і т.ін.', *благодіяння* 'добре діло, добрий учинок', *благодушність, благозвучність, благонадійність, благонамірність, благополуччя* 'життя в достатку й спокої; добробут, щастя', *благопристойність, благородіє* 'пан, начальник', *благородність, благородство, благословення, благословенство, благостиня* 'милість, ласка', *благотворитель, благотворність, благоустрій* 'упорядкованість', *благоустросність, благочестя* 'побожність, набожність', *благочинство, блаженство; благальний, благий, благовірний, благовісний* 'який несе добрі вісті, віщує добро, радісний', *благоговійний* 'безмежно відданий, побожний', *благодатний, благодійний, благодушний, благозвучний, благоліпний* 'гарний', *благонадійний, благонамірений, благообразний* 'поважний і гарний на вигляд', *благопристойний, благородний, благословенний, благосний, благотворний, благоуханний* 'який приємно, добре пахне; запашний, пахучий', *благочестивий, благочинний, благуватий* 'дурнуватий', *блаженний; благати, благовістити, благоволити* 'виявити бажання, охоту зробити щонебудь', *благоговіти* 'побожно схилятися перед ким або чим', *благоденствувати* 'жити безтурботно, спокійно, в достатку', *благородити, благословити, благословляти, благоустроїти, благоустроювати, благоустроюватися.* Елемент *благо* — бере участь у творенні багатьох слів, які назагал вживаються в урочистому, поетичному стилі; у староруській та староукраїнській мові він виступав також з повноголоссям, як *болого,* що знайти можна, між іншим, у Руській правді та в Слові о полку Ігоревім, а також у західноукраїнських говірках маємо записаний Є. Желехівським вираз *не-з-болога* 'не з добра'.

2. Про церковнослов'янське походження слова свідчить також *щ* замість східнослов'янського, в тому числі й українського *ч*. Такі форми знаходимо часто серед бувших дієприкметників типу *болящий* 'хворий' („Не помогла *болящому,* бо не допустили" — Т. Шевченко), *будущий* 'майбутній', *богобоящий* („Чоловік він добрий, *богобоящий,* не гордий" — І. Нечуй-Левицький), *валящий,* 'який не використовується, валяється непотрібним', *видющий* 'видючий, який бачить, має зір, зрячий', *всевидющий, всевидящий (всевидюще* око' і '*всевидяще* око'), *влагущий* 'який має владу; панівний', *вмирущий (умирущий)* 'який не може вічно жити, смертний' і 'той, хто вмирає', *вищестоящий* 'вищий в адміністративному відношенні в системі управління' (книжне),*всеплодющий* 'всеплодючий, який приносить всілякі плоди', *годящий* („Хівря була дівка *годяща,* була хазяйка" — Г. Квітка-Основ'яненко), *грядущий* 'майбутній, прийдешній' (урочисто), *гулящий* („Весна настала красна, зацвів пахучий крин; немов козак *гулящий,* прибрався Чигирин" — І. Франко), *добрящий* 'добрячий', *жебрущий* („*Жебрущим* дідом замолоду став!" — Л. Українка), *жерущий* („Не горить вогонь *жерущий*" — Л. Українка), *живлющий* („Тепло *живлюще* в груди сіячів без міри щедро будуть уливати" — М. Рильський), *живущий* („Усе *живуще* має однакову долю, все, що живе, мусить врешті померти" — М. Коцюбинський), *живуща-цілюща водицял* (з казки) *завзятущий* 'дуже завзятий', *завидющий* 'дуже хворобливо заздрий', *загребущий* 'дуже жадібний, ненаситний', *запахущий* 'який має сильний, приємний за пах,' запашний', *значущий* 'важливий, серйозний', *імущий* 'багатий, заможний', *власть імущі* 'можновладці', *кричущий* 'який викликає крайнє незадоволення, обурення', *минущий* 'який швидко минає; недовговічний', *мовчущий* 'мовчазний' („Він був *мовчущий,* спокійний завжди" — М. Рильський), *невгавущий* (невгавучий, який не можна втримати, заспокоїти', *невидющий,* 'сліпий' і 'дуже темний, непроглядний' („Степан сліпий плаче *невидющими* очима" —Т. Шевченко), *невмирущий* (безсмертний; незабутній', *невсипущий* (пильний', 'невтомний' і 'постійний', *незначущий* 'який не має суттєвого значення; неважливий', *немовлящий* 'який не вміє говорити' („Хоч дитина *немовляща,* і воно згадає твої думи веселії" — Т. Шевченко), *немудрящий* 'немудрий', *непідходящий, непитущий* (який не вживає спиртних напоїв', *непосидящий* і *непосидющий* 'непосидючий, дуже рухливий, енергійний', *непросипущий* 'непробудний' („Під дубом у гаю жила Гадюка, *непросипуща* злюка" — Глібов), *нетямущий* і *нетямучий* 'який погано розуміє щось; недогадливий, некмітливий', *пам'ятущий* 'пам'ятливий', *питущий* 'який п'є, п'яниця', *підходящий* 'підхожий; добрий', *подільчущий* 'який охоче ділиться чимнебудь з кимось', *посидющий* 'посидючий', *проклятущий* 'ненависний', *роботящий* 'працьовитий', *судящий* 'який чинить суд', 'суддя', *сущий* („Всяк *сущий в ній язик під сонцем*" — М. *Рильський:* „*Це суща* правда!", *товкущий* 'неспокійний, непосидючий' і 'роботящий, дбайливий', *трудящий* 'який багато працює й живе зі своєї праці', *тямущий* 'кмітливий' („Павло Піддубень дуже *тямущий* чоловік, всяку старовину молодою головою зазнає" — П. Куліш), *цілющий,* 'який має лікувальні властивості', *ясновидющий,* 'який має дар ясновидіння; прозорливий' (напр., „*ясновидюща* Кассандра"). Це назагал прикметники віддієслівного походження, давнішні активні дієприкметники теперішнього часу, що прийшли з церковнослов'янської мови разом зі звуковою рисою, чужою українській мові; ця прикмета (*щ* замість *ч*) становить явний доказ церковнослов'янського походження вищенаведеної групи слів.

До слів з цією церковнослов'янською ознакою можна зачислити ще багато інших слів, напр.:

Насущний — у словосполученні *хліб насущний,* напр. „Натрудився, видно, за день чоловік, дошукуючись *хліба насущного*" (О. Гончар) і взагалі в розумінні 'який має важливе життєве значення, украй необхідний', напр. „*Насущні* духовні потреби нашого народу" (І. Франко). Від цього слова, що взято було народом з Господньої молитви, появилися такі похідні слова, як: *насущник* 'хліб, як продукт харчування' („Черствого *насущника* скиба"), *насущність* (СУМ).

Всенощна — напр. „В церкві вимітали й прибирали, готуючись правити *всенощну*" (С. Васильченко). Слово це має в основі церковнослов'янський іменник *—нош* — відповідник українського *ніч*.

Мощі — 'останки святих', напр. „Взявши хрест із святими *мощами,* свячену воду і кропило, він рішився слідувати за отцем" (І. Франко), „Нічого не їсте, скоро з вас *мощі* будуть" (М. Коцюбинський). Тут маємо цей самий корінь, що у слові *міць,* або *міч* 'сила'.

Насищати — 'насичувати', напр. „Не подобає воїну, не учинивши подвигу, утробу свою *насищати*" (Я. Баш) та похідні слова *насищання, насищення* 'насичення', *насищений.*

Обіщати — 'обіцяти' (в СУМ віднотовується, як застаріле і розмовне), *обіщання, обіщаний.*

Посвящати — напр. „Підійшов хлопчина років тринадцяти, якого учитель *посвящав* у тайни біології (Ю. Яновський).

Просвіщати — 'просвічувати, робити когось освіченим', напр. „Пан міністр Грабовський звелів тепер *просвіщати* українських дітей тільки польською мовою" (П. Козланюк), та похідне *просвіщенний* („Ви ще темні, святим хрестом не *просвіщенні* — Т. Шевченко).

При докладнішому аналізі української лексики таких церковнослов'янізмів зо згаданою звуковою рисою набиралось би більше.

МОВНІ КРИХТИ

Не має, мабуть, у світі держави, яка на своїй території стерпіла б мати якусь місцевість, названу мовою іншою, як мова народу, що заселює дану державу. Таке диво існує, одначе, в нібито незалежній Радянській Україні. Тут існує велике місто на 115,000 мешканців, що має *російську,* а не *українську* назву. Це місто *Красний Луч,* у Донецькому басейні. Назва чисто російська, бо по-українському буде *Червоний Промінь.* Ще 1929 р. цією чужою назвою ущасливили мешканців містечка Криндачівка. Цікаво, що довідник географічних назв України, надрукований у Києві в 1964 подає ще український переклад назви (хоч тільки стидливо в дужках), але вже друге його видання з 1971 р. цей переклад пропустило. Що більше, у цьому виданні красується на території УРСР уже сім інших „красних" місцевостей, а саме: Красне Знам'я, Красний Кут, Красний Лиман, Красний Октябр, Красний Прогрес, Красний Профінтерн і Красні Окни. До цього доходить 27 місцевостей з однослівними назвами, в яких перша частина є Красно-, напр., Красноград, Краснодон тощо.. Це ще один наглядний доказ культурного імперіялізму Москви в Україні, де автохтони не мають нічого до говорення, а російська мова паношиться як в себе вдома.

ВИПРАВЛЕННЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ПОМИЛОК в „МПМ" ч. 25

Скорочення: ш. — шпальта, р. — рядок, зг. — згори, зн. — знизу.

Правильні написання такі:
Сторінка 1.
Мотто
р. 4 зг. ...української мови...
Мова фактів
ш. 1, р. 4 зг. скороченням і зберігаємо...
ш. 4, г. 18 зн. ...очима, здивована сіла.

Оком по пресі
р. 7 зн. ТОСТМАЙСТЕР (А)

Сторінка 2.
Вітаємо Ювіляра
ш. 2, р. 1 зг. ім. Я. Казимира,
ш. 1, р. 5 зг. ...педагогові,

Питомі українські слова
ш. 1. р. 10 зн. скреслити рядок, що починається від КОЛОДА
ш. 1, р. 13 зн. поль. rzut

Мова...
ш. 2, р. 15 зн. Утримуюся від...

Музейна виставка в 100-ліття української медицини в Чикаго

Під час музичної виставки, присвяченої 100-літтю української медицини у Чикаго.

У п'ятницю, 21-го жовтня ц.р. у приміщенні Українського національного музею ім. д-ра Мирослава Сіменовича відбулася надзвичайна імпреза — святочні сходини і виставка, присвячена першим українським лікарям-піонерам у Чикаго.

Святочні сходини відкрив теперішній президент музею д-р Юрій Гриценяк, який привітав членів і гостей та начеркнув значення і програму вечора.

Після нього доповідав д-р Павло Пундій про перших українських лікарів в Чикаго, подаючи їхні цікаві біографії та про їхню професійну і громадську діяльність.

Першим українським лікарем (з 1895 р.) в Чикаго був д-р Володимир Сіменович (1859-1932), який заснував перше „братство УНСоюзу", „Український Товариський Клюб" та редагував український тижневик „Америка". Другим знаним лікарем був д-р Степан Гриневецький (1877-1942), який організував гельманські „Січі", „Клюб Молодих" та видавав тижневик „Січ", а також зорганізував із своєю дружиною-співачкою мішаний хор, що в 1912-1919 рр. дав ряд концертів.

Третім добре відомим лікарем був д-р Мирослав Сіменович (Сіменс) (1885-1967), що очолював гатьманський рух в Америці та вітав гетьманича Данила Скоропадського в Чикаго в 1937 році. Він також зорганізував бенкет-прийняття для митрополита Андрея Шептицького і диригента Української Капелі А. Кошиця в 1922 р., а в 1933-1934 очолив комітет українського павільйону на світовій виставці в Чикаго. Він був такою довголітнім головою Українського Лікарського Товариства в Чикаго, а тривалим пам'ятником його діяльности був Український Музей в Чикаго, якого він був фундатором та досмертним почесним президентом.

Доповідач згадав ще таких доповідачів-піонерів: о. д-ра Михайла Корбу (1887-1935), що був священиком, а потім лікарем у південній частині Чикаго; д-ра Григорія Скегара (1891-1957), спочатку дантиста і журналіста в Чикаго, а потім агента в Голливуді та продуцента фільму „Запорожець за Дунаєм". Він часто подорожував і написав цікаву книжку „По Америці"; д-ра Курила Білика (1924), що походив з Полтавщини та цікавився українською політикою і їздив як уповноважений Українського Народного Комітету на Паризьку Мирову Конференцію; д-ра Омеляна Тарнавського (1885-1965), учасника визвольних змагань в рядах УГА, а потім в Америці, знаного дантиста та діяча гатьманського руху; д-ра Івана Смука (1888-1975), вояка-ветерана в американській армії на Філіппінах, а потім лікаря і фармера в Чикаго. Він згадав обширніше про 92-літнього лікаря-дантиста та громадсько-церковного діяча в Чикаго д-ра Семена Кочія (про котрого обширно писалося в попередніх числах нашого часопису).

Після цього відбулася товариська вечірка-прийняття та оглядини цікавої лікарської виставки (інструменти, табля, дипломи та альбоми), яку старанно приготовили члени Українського Музею та Архіву-Бібліотеки УЛТПА. Ця виставка буде тривати протягом листопада та плянується на закінчення ще раз урядити товариський вечір з доповіддю про визначних лікарів, дантистів і фармацевтів із нової повоєнної еміграції та про їхню професійну і громадську діяльність.

Присутній

Відбувся V з'їзд Союзу Братств і Сестрицтв Америки

Чикаго. — 28-30-го жовтня відбувся тут V делегатський з'їзд Союзу Українських Католицьких Братств і Сестрицтв Америки, що зробив підсумки чотирирічної праці та обрав нову старшину Союзу.

З'їзд розпочався публічною сесією 28-го жовтня в авдиторії філії УКУ. Провадила сесією заступниця голови Союзу Ярина Гарасовська, а на зміст складалися дві доповіді: „Генеза братств на Україні в середньовіччі" (співробітник Гарвардського Інституту Юрій Гаєцький) та „Відродження церковних братств у XX столітті, головно на еміграції" (В. Маркусь).

Ділові наради почалися Св. Літургією в суботу, 29-го жовтня. В проповіді настоятель собору свв. Володимира й Ольги о. М. Бутринський підкреслив ролю і значення братств в Українській Церкві. Він також вітав з'їзд від господатів, духовенства і вірних собору.

У з'їзді взяло участь 30 умандатованих делегатів і кільканадцять гостей від десяток братств і сестрицтв, об'єднаних в Союзі (на всіх 18). Серед гостей були представники парафії свв. Володимира і Ольги, в чиєму новому Релігійно-Культурному Осередку відбувся цей з'їзд, предстваники Т-ва „Благовіщення" при катедрі св. отця Миколая та окремі братчики і сестриці. Місцевий ієрарх Владика Іннокентій вшанував одну сесію, на якій виголосив тепле слово, заохочуючи мирян до праці в прицерковних організаціях, якими є братства і сестрицтва.

В цьому ж дусі вітали з'їзд письмово Блаженніший Патріярх Мирослав Іван, Митрополит Стефан Сулик та Єпископи Василь Лостен і Роберт Москаль, були ще привіти від Українського Патріярхального Світового Об'єднання та від Крайового Патріярхального Товариства в ЗСА.

З'їздом провадила президія в складі: д-р Володимир Пушкар (Філядельфія) — голова, Сузанна Казанівська (Чикаго) — заст. голови, і секретарі Зиновія Бігун (Чикаго) та Іванна Шкарупа (Клівленд). Звітували голова Союзу проф. Василь Маркусь за цілу старшину та скарбник д-р Ярослав Крив'як. Дуже цікавими й оригінальними були звіти-інформації з осередків, які дали образ діяльности церковних братств і сестрицтв на місцях.

Після цього провірна рада запропонувала абсолюторію уступаючій старшині, вшановуючи окремо довголітнього голову, засновника Союзу В. Маркуся.

Нову старшину запропонувала номінаційна комісія (голова — Ярина Гарасовська) і її вибрано в такому складі: мгр Еміль Басюк (Б-тво св. Андрея, Чикаго) — голова, Ярина Гарасовська (С-тво Покрова, Чикаго) і д-р Ярослав Крив'як (Б-тво св. Михаїла, Клівленд) — заступники голови, Галина Заяць (С-тво Покрова, Чикаго) — секретар і Павло Гірняк (Б-тво св. Андрея, Чикаго) — скарбник; Люба Юськів (С-тво св. Ольги, Рочестер) і Таня Левицька (С-тво св. Анни, Філядельфія) — вільні члени. До провірної ради, яка також виконує функції суду чести, увійшли В. Маркусь, С. Казанівська та І. Шкарупа. Осередком старшини Союзу далі лишається Чикаго (адреса: Soyuz Bratstv i Sestryctv, 2247 W. Chicago Ave., Chicago, Ill. 60622-4828).

Інж. Степан Ґоляш (Б-тво св. Андрея, Чикаго), голова резолюційної комісії, запропонував резолюції, що їх з'їзд прийняв одноголосно. Серед важливих постанов з'їзду належить відзначити видання „Історії братств на Україні" авторства Ю. Гаєцького, приступлення Союзу до Світового Конґресу Вільних Українців, спорудження ювілейної хоругви Союзу та проороблення заходів про приступлення до Союзу вже існуючих українських католицьких братств і сестрицтв, як і творення нових. Цьому особливо повинна служити квартальна публікація Союзу „Братський листок", що його в новій каденції буде видавати Я. Крив'як.

Учасники і гості з'їзду взяли участь у величавому концерті з нагоди 20-ліття існування парафії свв. Володимира і Ольги в суботу вечером, а в неділю у Свято-Покровському відпусті Собору, що закінчився празничною гостиною.

На свіжу могилу

І знову відійшла від нас до Всевишнього одна з непересічних людей старшої генерації, яка залишили за собою 50 років громадської праці, а головно — виховної праці української молоді в краю, на еміграції і в Америці.

У суботу, 22-го жовтня ц.р. Дітройтська громада прощала на віки свою незабутню і визначну членкиню проф. Фалину Кульчицьку-Любінецьку.

Народилася вона в патріотичній сім'ї о. Миколи Любінецького і Юлії з Медвецьких у селі Чесниках Рогатинського повіту, де вже змалку плекали національні почування. Гімназію закінчила в Рогатині і, будучи дуже активною пластункою, після трагічних визвольних змагань працювала виховницею пластової молоді. Після вступу до університету у Львові, на жаль, не могла його закінчити через протиукраїнську політику польського уряду і тоді закінчила вчительський семінар. Приходять роки праці в підпільному Пласті та вибух Другої світової війни. Під час бльшевицької окупації Галичини Фалина Любінецька вчила в семінарі, підготовляючи в тодішніх умовинах молоді вчительські кадри і багато її колишніх учениць до сьогодні пригадують собі свою невтомну вчительку. Прийшла німецька окупація і коли большевицька навала вдруге наближалася до Галичини, Фалина переїхала спочатку до Криниці, а далі до кінця війни перебувала у Відні зі своєю сестрою Мілюсею. Тут у квітні 1945 року я мав нагоду стрінути цьоцю Фалину, яка журилася моєю долею та старалася допомогти мені всім можливим.

Незабутній табір переселенців у Карсфельді коло Мюнхену в Німеччині. Знову зустрів цьоцю Фалину і це була для мене велика радість, радість після тяжких воєнних переживань. Рівночасно також і смуток, коли довідався від неї про смерть мого батька, її невіджалуваного брата Романа. Ніколи не забуду слова підтримки і заохоти цьоці Фалини до продовжування моїх молодечих стремлінь і студій у тяжких обставинах життя. Пізніше, в таборі Берхтесгаден у південній Німеччині продовжує працю пластової виховниці та виконує різні функції в інших громадських установах.

Після виїзду до Америки замешкала в Дітройті, Миш., де зі своїм чоловіком Ґеною Кульчицьким далі активізується в пластовій праці, як юнацька і новацька виховниця, як кошова, виконуючи різні функції в станичній старшині, будучи в близькому контакті з нашою молоддю. Також провадить педагогічні курси для молодих учительських кадрів, учителює в школі українознавства та назначена інспектором шкільної ради УККА; при цьому і активна в Дітройтській „Самопомочі". Працює рентґенологічним техніком у шпиталі і рівночасно доглядає з великою посвятою серцево-хвору сестру Мілюсю.

Після смерти свого дорогого чоловіка інж. Євгена Кульчицького поволі передає численні громадські функції в молодші руки, але її рухлива натура не спочиває: пише спомини (чекають на видання), дописує до української преси на виховні теми та далі цікавиться нашим життям у Дітройті і в діяспорі. Цьоця Фалина любила провадити довгі дискусії зі своїми приятелями та знайомими на теми минулих подій і журилася майбутністю нашої молоді.

Невблаганна хвороба вичерпала її сили й серце перестало битися. Традиційне пластове „Ніч вже йде..." закінчило похоронні відправи. Після цього відбулися ще поминки в Українському Культурному Центрі у Воррені коло Дітройту при участі представників різних організацій, як і членів родини, приятелів і знайомих. Проводив поминками голова осередку пластунів-сеньйорів інж. Ігор Король. Присутнім був також о. Севастіян Сабіль, ЧСВВ, який проводив усі похоронні відправи. Збірка на Пласт і інші громадські цілі дала понад 1,100 дол. При кінці поминок усім, які відпроваджували покійну на вічний спочинок: представникам організацій, членам хору та усім, які підтримували хвору ще в шпиталі, а головно п-ву Королям, організаторам цілого похорону — сердешно подякував братанок проф. Фалини Кульчицької-Любінецької від найближчої родини.

Юрій Б. Любінецький

Українсько-американська культурна фундація у Дітройті

Впровадження навчання української мови у Вейнському університеті, яке наступило приблизно 25 літ тому, вимагало в тому часі від організаторів великого зусилля. Треба було переконати адміністрацію університету про потребу впровадження до програми навчання ще однієї чужої мови, коли в загальному в тому часі вивчення чужих мов ліквідувалося.

Зложивши початково певну грошову дотацію, наша громада через декілька літ не була зобов'язана покривати частину коштів цього курсу. Коли однак запроваджено в видатках університету заощадження, він зажадав від української громади, а в дійсності від фундації, яка цією справою опікувалася, платити річно 1,500 дол.

Фундація, свідома ваги втримання українських курсів, щороку перепроваджувала збіркову акцію. Щоб цьому запобігти, виринула думка створити постійний фонд, з котрого відсотки оплачували б річну рату для університету.

Немає у нікого найменшого сумніву, що вдержання навчання предметів українознавства є справою престижевого і виховного значення, яка мусить продовжуватися. Сьогодні програма поширилася. Вона обіймає три ступені навчання мови і один літератури. Заавансовані студенти працюють над вибраними темами на індивідуальній базі, крім цього впроваджено курс української культури з усіма її проявами, так що не тільки студенти українського походження, але й інших національностей можуть набути це знання і через це стати нашими свідомими приятелями. Не можна також забути осцилюючу силу тих курсів для нашої молоді. Вони їх гуртують, студентський клюб є живою, активною організацією, який тепер очолює Оксана Андрушків. Це зміцнює почуття національної приналежности та свідомости і сприяє товариським відносинам.

До цієї пори провадили навчання кваліфіковані професори, свідомі свого завдання, що з бігом літ допомогло зробити ті курси популярними серед нашої молоді. Нині мгр Віра Андрушків з питомою їй відданістю навчає 21 студента, в тому числі декілька чужинців. Згадати тут треба також пропаґандивний вплив тих курсів. Вони дають підставу до проведення в університеті ряду доповідей, які порушують різні українські питання, виголошуваних українськими ученими, які стягають також студентів інших національностей та професорів зближених дисциплін.

Тих кілька завваг подаємо до відома нашій громаді в тій цілі, що коли до неї звернуться з проханням про підтримку цієї фундації, вона була свідома, що тут ходить про нашу університетську молодь, отже про інтелектуальну верству нашої громади, що є справою, вартою нашої найбільшої підтримки.

В тій цілі відкрито вже конто в кредитівці „Самопоміч", число 813-6-95, на яке можна складати свої пожертви.

Володимир Баран

Таємниця початкової Руси на наших землях

Первопочатки Київської Руси фасцинували українських вчених, як теж міжнародних істориків,а зокрема істориків сходу Европи. Український історик й археолог Михайло Брайчевський у своєму відомому творі „Походження Руси" старався теж дати на це питання відповідь і писав, що „Первинна Русь виявляє очевидні культурні зв'язки з населенням південного сходу, яке, треба думати, відіграло серйозну ролю в її початковій історії". Тим населенням мали б бути племена сармато-алянського походження. В середовищі цих племен треба також шукати генези самого імени „Русь". Тим самим теорія ця заперечує норманську історичну гіпотезу, яка до певної міри вкорінилася в західній історичній науці.

Первопочаткам Київської Руси присвячує свої досліди д-р Юрій Книш, професор політичних і історичних наук Манітобського університету, який зі своїми дослідами виступив на сесії УВАН 6-го листопада ц. р. Його доповідь „Таємниця початкової Руси на наших землях", збудована на джерелах іранського, хозарського, арабського та західнього походження тримала слухачів у певному допитливому напруженні. В доповіді проф. Ю. Книш прийшов до таких заключних тез: Слово „Русь" — це стародавне індоіранське слово з клясовим змістом й означало „знать", „аристократія". Отже мало воно суспільно-політичне значення, а не державно-національне. Воно ніде не було зафіксоване як назва конкретного народу чи племени. В Хозарській державі, коли терени Київщини та довкілля опинилися під хозарського адміністрацією, слово „Русь" мало військово-адміністративне значення, в кожному разі як виконавча сила „каґана". В тому часі була збудована фортеця Київ, в іранському „Куява", звідки виконувалася військово-адміністративні функції, як оборона терену, збирання податків, видавання адміністративних зарядженъ тощо. Етнічне ім'я цієї Руси було Дирш, твердить д-р Ю. Книш, а її вожді носили титул „Аскол", а в множині „Аскольд" (Аскольт).

Норманські (нортманські) ватаги почали наступ проти хозарів у першій половині IX віку, створюючи сильну політичну силу на далекій півночі. Вони присвоїли собі хозарську термінологію „Русь", каґан й інші. Їхній похід на хозар скінчився побідно (859 рік). Вони захопили Київ й зліквідували представників хозарської влади. Вони теж присвоїли собі функцію „Руси" в середнім Придніпров'ї. Термін „Русь" була визнана Візантією та іншими країнами, як державно-етнічне окреслення геґемонної „Руської Землі" (середнє Придніпров'я) та ступнево перетворилася на національне ім'я центрального українського етносу, до якого прибулі нормани засимілювалися. Впродовж XII століття цей термін поширився на решту тодішніх українських територій.

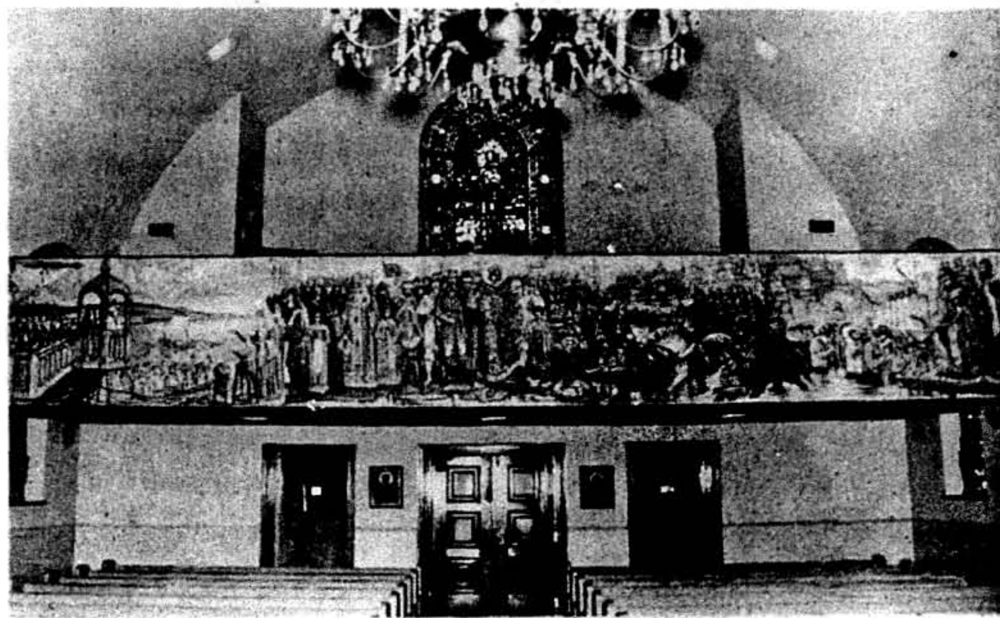
Цікава доповідь викликала теж цікаву й багату дискусію. Доповідача представив д-р Б. Білаш, а сесію проводив д-р М. Марунчак, президент, який поінформував чисельних присутніх про участь УВАН у Всеукраїнському конґресі науки в Мюнхені з нагоди Хрищення і Тисячоліття удержавлення Християнства в Україні. Він теж поділився з присутніми відомостями про відбуту Конференцію УВАН у Віндсорі, присвячену „1918 рокові в Україні і Канаді (1918-1988)". Успіх цієї конференції був теж той, що її повністю зарекордовано на ленті та використано в передачу на Україну на хвилях „Радіо Канада". В тому часі (10 червня) відбулася теж зустріч УВАН з Віндсорською громадою та був влаштований симпозіюм Тисячоліття.

Сесія УВАН відбулася в гостинній залі читальні „Просвіта" при добірній публіці.

М. Г-ор

В ДОЛИНІ РІКИ МІССІСІПІ, в неділю, 20-го листопада, зареєстровано 23 торнадо, які зруйнували багато будинків, автомобілів, а також спричинилися до загибелі двох людей. В стейтах Алабама й Арізона торнадо досі траплялися тільки навесні, тому люди не сподівалися такого лиха тепер. Торнадо налетіли вночі так несподівано, що люди не встигли й оглянутися.

Новий образ Хрищення Києва

Настінний образ на тему Хрищення Києва роботи мистця Миколи Голодика.

Ще задовго до великої Київської річниці різні наші мистці почали опрацьовувати історично-релігійні образи на тему Хрищення Києва св. Володимиром Великим. Були тут і настінні образи для церков, як теж окремі картини, але всі того типу, що ми його називаємо монументальним малярством. Автор цих рядків ще на початку 60-их років намалював цю сцену 28 стіп високу і 20 широку в катедрі свв. Володимира і Ольги у Вінніпеґу, а пізніше інші настінні образи на цю тему в церквах Европи й Америки. Мистець Петро Андрусів 1980 року закінчив великий (6x12 стіп) станковий образ Хрищення Києва, а пізніше ще більший форматом дав Юрій Козак. Мініятюрист С. Конаш-Конашевич не потребував для зображення цієї події великого формату і змістив масу людей на форматі газети. Кожен з мистців розв'язував проблеми свого твору на свій лад і смак, починаючи від неовізантійського стилю до клясицизму чи більш або менш модернізму.

Нещодавно новий настінний образ на тему Хрищення Києва закінчив мистець Микола Голодик. Це велике полотно — 30 стіп довге і 4.5 високе, заінстальоване на хорах української православної церкви Св. Трійці в Трентоні, Н. Дж., де парохом є о. Б. Желехівський.

Що нового дає цей образ і чим різниться він від уже створених інших? Андрусів, наприклад, почав свій образ після довгих студій доби, типів людей і їх одягів та включив в образ, як моделі, живі типи своїх знайомих і свій власний. Усе зображене як велична сцена торжества, яке наче застигло на секунду, щоб його могла схопити фотоплівка глядачевого ока. Так і видно, що мистець хотів досягти і показати всю велич події в її непорушному маєстаті. У відміну, Голодик малює свій образ весь у руху, даючи повну волю своїй фантазії. Князь Володимир опер ногу на поваленій статуї Перуна, в оточенні своєї родини і бояр, пішого і кінного війська та численних духовників. Мистець не в'яжеться тим, що сама подія мала відбутися в гирлі річки Почайни над Дніпром, він переносить усю дію на Дніпро, уводить в образ візантійської кораблі, з яких владики хрестять народ, все на тлі фантастичного міста Києва, ще дерев'яного, але вже велично столичного. Ніхто з нас не може знати, як у дійсності могла виглядати ця сцена, то ж мистець має повне право творити свою малярську фантазію.

Найцікавішим мистецьким моментом цього образу є те, що мистець подав його динамічно, в русі, що оживляє всі форми. Інші мистці, які опрацьовували цю сцену, трималися більш статичних форм, що повинні більш уважати на гармонізацію тих малярських форм з архітектурою храму. Що є правильним підходом — важко сказати, тут багато залежить від темпераменту мистця, його школи і вміння. Так і тут можна чіпатися за таке, а не інше зображення якогось типу, одягу, зброї, краєвиду чи взагалі цілісного підходу до цієї релігійної й історичної сцени, але годі заперечити, що мистець дав тут образ з новим і іншим підходом у ділянці нашого монументального малярства. І це, власне, особливо вартісне, бо кожне мистецтво у своєму розвитку не може застигати в межах одного чи кількох стилів, а повинно постійно шукати нових форм вислову.

С. Гординський

Ансамбль...

(Закінчення зі стор. 2)

ним відчуттям усіх вимог і зібрала заслужені оплески.

На закінчення концерту ансамбль „Нова" виконав „Фортепіяновий секстет", що постав у 1914 році. Написаний він у формі варіяцій: музична тема повторяється в різноманітних видозмінах. У „Секстеті" Барвінського варіяції відходять відносно далеко від основної теми і дають ряд самостійних, різко контрастуючих музичних образів, об'єднаних загальною художньою ідеєю. Щоб виконати цей твір, долучився до виконавців згаданих при „Квінтеті" контрабасист Джонатан Сторк.

Варт пригадати, що перше виконання „Секстету" відбулося на відкритті нового будинку Музичного Товариства ім. М. Лисенка у Львові. Це доказує, якими европейськими категоріями думала культурна верхівка в Галичині того часу. Важні події громадського життя вони святкували новими мистецькими творами. Шкода, що така традиція пішла в нас здебільшого в забуття.

У „Секстеті" композитор осягає більшу барвистість звуків, використовуючи широкий діяпазон інструментів, у яких різнопляновість фактури і майстерне поєднання елементів гармонії і поліфонії є засобом передачі імпресіоністичних вражень і настроїв.

Підсумовуючи треба сказати, що програма концерту була дуже дбайливо підібрана. Це не є несподіванкою, бо Лариса Крупа, як керівник і піяністка ансамблю „Нова" ставиться до своїх завдань завжди дуже серйозно. Концерт творів Барвінського з 29-го жовтня осягнув своє завдання: він показав композитора в дуже засадничих пунктах його творчости.

А виконання творів ансамблем своїм збалянсованим звуком, синхронізованими темпами і злагодженою динамікою заслуговує на повне признання. Довгий, безперервний аплявз змусив виконавців появитися на сцені кількакратно.

Як сказано, концерт був спонзорований Інститутом Америки. Тут мусимо одначе вставити критичну нотку. Друкована програмка концерту відійшла далеко від вимаганого стандарту. Це йде на рахунок організаторів з Інституту. Навіть, як замкнемо очі на якість шрифту, то чисто простірне розміщення тексту, а далі дуже невміле уживання великих і малих літер баламутили читача. Були й речеві недотягнення. Ніде не було подано, що це був концерт творів Барвінського (концерт на пошану якогось композитора не є те саме), не було належно зазначено, хто є виконавцем даного твору. У тріо а-моль і у вокально-інструментальному тріо у „Лемківських піснях" виступали різні скрипачки. Дуже шкода. Добра програмка — це конечність і з огляду на публіку і з огляду на виконавців, які заслуговують на увагу і пошану не тільки, як ансамбль, але теж індивідуально. Вона (програмка) є візитівкою, яка залишається.

Цінний дар для НТША

Д-р Роман Смик, лікар у місті Ковл Сити, Ілл., відомий меценат української культури,небіж проф. Богдана Лепкого зайнявся збиранням і збереженням його спадщини. Довгі роки працював він у тій ділянці. Скомплектував майже всі матеріяли, що відносяться до родинної, літературної і громадської праці Богдана Лепкого. Щоб зберегти цю спадщину в безпечному місці, д-р Смик вирішив передати її до архіву Наукового Товариства ім. Шевченка в Ню Йорку. Переконавшися про можливості безпечного сховку спадщини Лепкого він разом із сином мґром Марком привіз її 17-го жовтня ц.р. до НТШ в Ню Йорку. Він упорядкував матеріяли, склав у 14 тектурових пачках, залучивши до кожної її зміст. Окремо запаковані картини — родинні портрети, роботи Б. Лепкого і мистців, приятелів поета.

В загальному в архіві Лепкого знаходяться такі матеріяли: твори Богдана Лепкого в книжках: поезія, проза, переклади тощо (не всі). Переклади творів Лепкого на інші мови. Статті есеї, літературні огляди, здебільша виступи до редаґованих ним творів української літератури. Матеріяли до історії літератури і культури. Рукописи деяких творів Лепкого. Архів о. Сильвестра Лепкого (Марка Мурави), батька поета. Архів о. Миколи Лепкого, брата о. Сильвестра; архів Володимира Лепкого, двоюрідного брата поета.

Письмові матеріяли родини поета, особисті документи, родовід Лепких (виготовлений сином поета, Левом Ростиславом). Причинки до родоводу. Листування поета з родиною, приятелями і знайомими.

Ювілейні відзначення Лепкого, грамоти („Просвіта", НТШ, університет Яґайлонський, учениці Дівочого інституту в Перемишлі тощо). Некрологи про поета, посмертні згадки, промови, вислови співчуття. Матріяли про життя і творчість Богдана Лепкого; книжки статті, спогади, присвяти; герб родини Лепких (З. Кузеля, „Золота Липа"). Журнали, в яких є згадки про лепкого, альманихи, видання хорватською, польською, німецькою і іншими мовами. Альбом із знимками, відбитки деяких листів тощо. Листи до Богдана Лепкого. Шашкевичіяна і листування з д-ром Марунчаком. Течка рукописів віршів, листів, голосів преси тощо, впорядковиних Ростиславом Лепким Документи, зв'язані з працею Лепкого в університеті в Кракові. Літературні твори чужомовних поетів і письменників. Історія України М. Аркаса з коментарями Б. Лепкого. Маґістерська праця Наталії Лепківни, листування доньок поета. Згадки про Б. Лепкого в заокеанській пресі. Довідки про вистави про життя і творчість Б. Лепкого в Ню Йорку, Філядельфії (запис промови д-ра Романа Смика на відкритті вистави, фото преси, книжка відвідувачів), 1985 р., в Едмонтоні 1977 р., в Чикаґо 1973 р., Клівленді 1981 р. При всіх виставах подані програми, світлини вистав, відвідувачів. Окремо збережено листування поетового сина Ростислава (Стися).

Д-р Роман Смик передав архів Богдана Лепкого присутнім голові НТШ проф. Ярославові Падохові, архіварeві проф. Василеві Левові і директорові канцелярії інж. Миколі Галеву.

Президія НТШ складає цим щиру подяку д-рові Романові Смикові за його велику й віддану працю над збереженням спадщини Богдана Лепокого, одного з найбільших після Івана Франка письменника й поета, за його любов української письмової культури і вияв довір'я Науковому Товариству ім. Шевченка. Рівновачно просить д-ра Смика далі цікавитися спадщиною Богдана Лепкого. Він далі є куратором цього дорогоцінного майна. Кожного разу може заглянути до НТШ і довідуватися про стан збереження архівних матеріялів Б. Лепкого.

Василь Лев

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. Т. ШЕВЧЕНКА в ЗСА
у співпраці з іншими реґіональними НТШ та з усіми науковими секціями

— влаштовує —

2-4-го грудня 1988 р. в Ню Йорку

ЮВІЛЕЙНИЙ НАУКОВИЙ КОНҐРЕС

у 115-ліття заснування Товариства ім. Шевченка у Львові та 40-ліття відновлення НТШ на еміґрації

ТЕМА:

УКРАЇНСЬКА НАУКА В ДІЯСПОРІ ПІСЛЯ 1945 р.

Будинок НТШ, 63 Четверта Авеню (між 9 і 10 вул.), Ню Йорк, Н. Й.

ПРОГРАМА

П'ЯТНИЦЯ, 2-го ГРУДНЯ

Год. 2:30–5:30 — Перша сесія Історично-Філософічної Секції — Заля А

Відкриття — д-р ВАСИЛЬ МАРКУСЬ, директор ІФС
Привітання і керування сесією — д-р ЯРОСЛАВ ПАДОХ, голова НТШ

Доповіді:

1. Джерела і документація історії Укр. Кат. Церкви — д-р ВАСИЛЬ ЛЕНЦИК, Колеґія св. Василія, Стемфорд
2. Праці з історії Укр. Православної Церкви — о. д-р СТЕПАН ЯРМУСЬ, Колеґія св. Андрея, Вінніпеґ
3. Праці і дискусія навколо концепції М. Грушевського про давню добу історії України — д-р ОЛЕКСАНДЕР ДОМБРОВСЬКИЙ, Ню Йорк
4. Праці з історії Укр. Кат. Церкви — о. д-р ОЛЕКСАНДЕР БАРАН, Манітобський Університет, Вінніпеґ

Год. 7:00–8:30 — Перша сесія Філологічної Секції — Заля А

Голова сесії — д-р ОКСАНА ДРАЙ-ХМАРА ашер, Лонґ Айленд Університет
д-р ЛАРИСА ОНИШКЕВИЧ, Прінстонський Університет

5. Українські філологи у вільному світі — д-р ВАСИЛЬ ЛЕВ, Ріджфільд, Конн.
6. Шашкевичіяна на Заході — д-р МИХАЙЛО МАРУНЧАК, Вінніпеґ
7. Християнська тематика у найновішій поезії УРСР — д-р ЛЕОНІД РУДНИЦЬКИЙ, Ля Саль Університет

СУБОТА, 3-го ГРУДНЯ

Год. 9:30–12:30 — Друга сесія Істор.-Філос. Секції — Заля А

Голова сесії — д-р ТАРАС ГУНЧАК, Ратґерський Університет

8. Праці з історії козацької доби після Другої світової війни — ЮРІЙ ҐАЄЦЬКИЙ, Гарвардський Укр. Науково-Дослідний Інститут
9. Дослідження доби визвольних змагань (1917-21) ученими на еміґрації після 1945 р. — д-р ВОЛОДИМИР СТОЙКО, Мангаттан Коледж
10. Дослідники історії українського права на еміґрації — д-р ЯРОСЛАВ ПАДОХ, Ню Йорк
11. Український визвольний рух 1940-их рр. в документах і дослідженнях — д-р МИРОСЛАВ ПРОКОП, Ню Йорк
12. „Літопис УПА" як джерело до вивчення новітньої історії України — д-р ПЕТРО ПОТІЧНИЙ, Університет Макмастера, Ґамільтон, Канада

Год. 9:30–12:30 — Друга сесія філологічної Секції — Заля Б

Голова сесії — д-р В. ЛЕВ

13. Релігійна лірика Шевченка — д-р ВОЛОДИМИР ЖИЛА, Тексас
14. Т. Шевченко в творчості П. Грабовського — д-р МИКОЛА СТЕПАНЕНКО, Каліфорнія
15. Жіночі імена в творчості Шевченка — д-р АННА БОЙЦУН, Фльорида
16. Ідея людини в „Поученню Володимира Мономаха" — д-р ВОЛОДИМИР ЯНІВ, Укр. Вільний Університет, Мюнхен

Год. 1:30–4:00 — Третя сесія Істор.-Філос. Секції — Заля А

Голова секції — д-р ВАСИЛЬ КАЛИНОВИЧ, Домініканс Коледж, Ню Йорк

17. Соціологічні дослідження на еміґрації — д-р ВСЕВОЛОД ІСАЇВ, Торонтонський Університет
18. Стан української демографії і статистики — д-р ОЛЕГ ВОЛОВИН, Рісерч Трайанґл Парк, Норт Каролайна
19. Економічні науки в діяспорі — д-р БОГДАН ВИНАР, Укр. Академічне Видавництво, Литлтон, Кол.
20. Українські політологи за останніх 40 років — д-р ВАСИЛЬ МАРКУСЬ, Університет Лойоли, Чикаґо

Год. 1:30–6:00 — Спільна сесія Хемічно-біологічно-медичної та Математично-Природничої секції — Заля Б

Голова сесії — д-р ВОЛОДИМИР ПЕТРИШИН, Ратґерський Університет; д-р РОМАН ОСІНЧУК, Ню Йорк

21. Дослідження українських математиків на Заході після 1945 р. — д-р РОМАН АНДРУШКІВ, Технологічний Інститут Ню Джерзі
22. Концепції токсичного і нетоксичного консервування харчів — д-р МИХАЙЛО ДИМІЦЬКИЙ, Філядельфія
23. Вияснення дії ембріональної речовини на диференціяцію нормальної і ракової клітини — д-р ВОЛОДИМИР ГОРДИНСЬКИЙ, Нюарк
24. Зникаючі звірі Полісся і Чорнобильська катастрофа — д-р ЕДВАРД ЖАРСЬКИЙ, ФЛЬОРИДА
25. Українська хемічна номенклятура в УССР — АНАТОЛЬ ВОВК, Едизон, Н. Дж.
26. Сучасні теорії олігофренії (розумового недорозвинення) — д-р ІВАН ГОЛОВІНСЬКИЙ, Ратґерський Університет
27. Українські лікарі-піонери в ЗСА — д-р ПАВЛО ПУНДІЙ, Чикаґо

Год. 2:00–5:00 — Сесія Головної Ради Наукових Товариств ім. Шевченка — Заля В

Год. 4:00–6:00 — Загальні Збори Історично-Філософічної Секції з участю членів колишньої Секції Історії України — Заля А

Год. 6:00 — ЮВІЛЕЙНА ГОСТИНА, заля Народнього Дому, Друга Авеню

Господар: д-р ЛЕОНИД РУДНИЦЬКИЙ, Університет Лясаля, Філядельфія

Головне слово: Незнищиме Товариство: минуле, сучасне і майбутнє — д-р ВОЛОДИМИР ЯНІВ

НЕДІЛЯ, 4-го ГРУДНЯ

Год. 10:30–1:00 Загальний панель і дискусія — Заля А

Тема: УКРАЇНСЬКА НАУКА В ДІЯСПОРІ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ, АҐЕНДИ

Модератор: д-р В. МАРКУСЬ

Панелісти:
д-р Я. ПАДОХ, НТШ в Америці
д-р БОГДАН СТЕБЕЛЬСЬКИЙ, НТШ в Канаді
д-р АТАНАС ФІҐОЛЬ, НТШ в Европі
д-р РОМАН МИКИТОВИЧ, НТШ в Австралії

Год. 2:30–4:00 — Четверта сесія Істор.-Філос. Секції — Заля А

Голова сесії — д-р ВАСИЛЬ ЛЕНЦИК

28. Музикознавча і композиторська праця З. Лиська — д-р ІГОР СОНЕВИЦЬКИЙ, Ню Йорк
29. Народні іконописці лемківських ікон 17-18 стол. — д-р ЮРІЙ БЕРЕЖНИЦЬКИЙ, Філядельфія
30. Нескитські народи в Геродотовій історії Скитії — д-р РОМАН КУХАР, Канзас Гейс Університет

Закриття і підсумки Конґресу

В кінці кожної сесії після доповідей — короткі запитання
Сесії відкриті для ширшої публіки

До участи в гостині запрошує українське громадянство

ПРЕЗИДІЯ НТШ

ПОДЯКА

З волі Всевишнього дня 3-го листопада 1988 р. відійшов у Вічність мій Найдорожчий БРАТ

бл. п.

ІВАН МІЛЯНОВИЧ

Цією дорогою складаю щиру подяку Екзекутиві та Працівникам УНСоюзу за їхні пожертви на квіти, Служби Божі, та суму $50.00 передаю на Будівельний Фонд церкви свв. Петра і Павла у Джерзі Ситі, Ню Джерзі.

Сестра — МЕЛАНІЯ МІЛЯНОВИЧ

У ДВАДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ

бл. п.

МИКОЛИ ШУСТА

який відійшов у Вічність 25-го листопада 1959 р. відправиться

ЗАУПОКІЙНА СЛУЖБА БОЖА

в п'ятницю, 25. листопада 1988 р., о год. 8. ранку в церкві св. Юра в Ню Йорку

Про молитви просить:

син — ВАСИЛЬ ШУСТ

УРЯДУЮЧИЙ ПРЕЗИДҐНТ Пакістану Гулам Ішак Хан надіслав на адресу керівника опозиційної партії Беназір Бгутто й іншого лідера політичної партії ,які здобули в недавніх виборах поважне число місць у парляменті, листа-запрошення прибути до президентської палати на ділові розмови. Міністер справедливости Васім Заяд заявив кореспондентам, що президент спочатку розмовлятиме з кожним окремо, а якщо зайде потреба спільної розмови, то така напевно відбудеться у висліді зустрічі. Жадна з політичних партій не здобула такого числа місць у парляменті, щоб могти самому приступити до формування нового уряду. І Бгутто, і Нафа Шаріф пропонують свою готовість пробувати формувати коаліційний уряд. Очевидно, Бгутто має кращі вигляди на сформування уряду, — кажуть політичні спостерігачі.

Українці...

(Закінчення зі стор. 1)

— історикамии літератури, мовознавцями, історикамии, мистцями . Ця особлива активізація численної української громади на Кошалінщині, співдії з науковими працівниками, сприятимуть поглибленню національної свідомости.

На популярно-науковій сесії, яка проходила під головуванням проф. Михайла Лесіва, було заслухано кілька доповідей: д-р Я. Грицковян — „Хрищення Русі-України в письменницькій уяві, історії та нашому сьогоденні", відкрив перед учасниками постать князя Володимира Великого. Він підкреслив велике зацікавлення у світі ювілеєм 1000-ліття Християнства в Україні, згадав про знамені конференції, які відбулися з цієї нагоди в Гарвардському університеті; Равенні, Мюнхені, Римі, Кракові.

Мгр Омелян Печинський зупинився у своїй доповіді на питанні Берестейської унії і вказав на важливіших пропаґаторів цієї церковної єдности з Ватиканом, підкреслюючи основні наслідки унії для українського народу.

Проф. М. Лесів у доповіді „Імена святих в поезіях Тараса Шевченка", широко охарактеризував творчість українського поета, у поезіях якого імена святих, біблійні мотиви, словесні формули і фрази зайняли помітне місце.

Мгр Ярослав Полянський розкрив перед учасниками сесії далеке і близьке минуле української музики, від Київської доби до музичних творів Дмитра Бортнянського (зі звуковими ілюстраціями). Він доказав, що вже у другій половині XI століття церковна музика в Україні мала власний стиль а згодом помітні музичні осередки в Києво—Печерській Лаврі, Почаєві, Перемишлі, Львові. Особливого розвитку українська церковна музика досягнула в другій половині XVIII століття і на початку XIX століття. На той час припадає золота доба української музики, творчість чільних композиторів — Максима Березовського, Артема Веделя і Дмитра Бортнянського.

Доволі напруженою була дискусія, яка велася також на обіді, бо йшлося про суттєві справи української історії. Заключне слово виголосив д-р Я.Грицковян. Матеріяли сесії будуть видані спеціяльним бюлетенем. Від імені УСКТ усім дякував голова Володимир Серкіз.

Повторення популярно-наукової сесії відбулося у Білому Борі, Щеціні і Коломбжеґу, „значить матеріял підготовлений на сесію використано максимально- пише згадана газета.

Конференція у справі Правописного словника

У п'ятницю, 4-го листопада ц.р. в залі Наукового Товариства ім. Шевченка відбулася конференція у справі перевидання Правописного словника Г. Голоскевича. Майже три роки наші наукові установи займаються справою перевидання Правописного словника Г. Голоскевича, базованого на постановах правописної конференції, що відбулася у Харкові 1928 р. На різних наукових нарадах наших інституцій у вільному світі порушувалася потреба перевидання цього словника, нині застарілого, одначе найкращого (найбільше українського) з-поміж дотепер виданих правописних словників в УССР. Під час обговорення пекучих правописних справ на конференції в Іллинойському університеті в. Урбані 12 червня 1986 року група мовознавців з рамени НТШ вирішила видати такий словник. На пропозицію проф. Марії Овчаренко головним редактором словника обрано проф. Едмонтонського університету Яра Славутича. Він став інтенсивно працювати в цій ділянці. У міжчасі редактор Святослав Караванський також склав групу співробітників для видання Правописного словника. Та принципи праці обидвох редакторів різняться. Між ними почалася дискусія в чисописах, але до згоди не дійшло. Щасливим збігом обставин при кінці жовтня до Ню Йорку приїхав проф. Яр Славутич. НТШ влаштувало для нього конференцію з проханням повідомити науковий світ про його працю над словником і порозумітися з ред. Караванським щодо співпраці, щоб не подвоювати того самого діла. Прибув на конференцію і ред. Каравнаський. Обидва опоненти переговорили з собою перед засіданням про лідхід до праці.

У своїй доповіді проф. Яр Славутич зреферував ті основні думки про потребу перероблення словника, що їх подав він у надрукованій статті „Запропоновані зміни в Правописному словнику Г. Голоскевича" („Українські Вісті", Дітройт, 1987, 9-го і 15-го листопада). Подав до відома, що в Києві слідкують за нашими працями, особливо з цієї ділянки, і чекають на появу переробленого словника. Між іншим відзначив, що там після д. т. р вимагають писати и замість і. Його словник матиме близько 50,000 слів. В основному пропонує вилучити з дотеперішнього словника тепер невживані й мало або зовсім невідомі слова, усунути т. зв. „суржикові" слова, попсовані словоформи. Увести до словника декілька тисяч нових слів, що віддзеркалюють технічний і культурний поступ. Повиправляти друкарські помилки тощо. Інститут Українських студій в Едмонтоні зужив у 1987 році призначені фонди на видання словника. Проф. Славутич переговорює з президією Інституту, сподієтьcя дістати фонди і в цьому році. Доповідач користується у своїй праці різними словниками, теж і совєтськими, не звертаючи уваги на їхній правопис. В основі дотримується Харківського правопису 1929 року. При кінці доповіді запитав, які інституції будуть видавцем словника. Пропонував: Схвалено НТШ та іншими науковими установами.

В дискусії першим говорив ред. Караванський. Він підкреслив конечність колеґіяльности в остаточному опрацюванні словника. Настоював на потребі вибрати тих, які можуть бути близько 1000. Також треба зберегти деякі слова, що багатять „галицизмами", бо вони є в словнику Грінченка. Треба подати церковну, військову й іншу термінологію, а також звернути увагу на іншомовні слова, серед яких могли б бути варіянти метал і металь, кляса і клас тощо. Потрібні нові слова, наприклад, осідок, інодумець та інакодумець, доставець, відборець тощо.

Пан Пуйо з Закарпаття виступив проти неправильного правопису й вимови чужих слів, взятих з російської мови (напр., штраф, штат, амбрела, галстук і багато інших).

Інж. Анатоль Вовк звернув увагу на термінологію, дуже важливу для лексики. Можна б додати 5 — 10,000 таких слів з різних ділянок культури. Проф. Ярослав Падох звернув увагу на адміністративний бік видання словника. Треба мати договір чотирьох наукових товариств: НТШ, УВАН, УНІГУ, Інститут в Едмонтоні. Не погоджується на УММАН. При тому подав дещо з діяльности НТША. Проф. Володимир Жила став ув обороні УММАН та її основника проф. Ярослава Рудницького, подаючи його заслуги для відновлення тієї наукової установи, вияснював теж становище Славутича щодо праці над словником. Підкреслюючи потребу такого становища, запропонував теж видати правописно-мовний довідник для працівників преси. Д-р Євген Федоренко запропонував, щоб видавцями словника були тільки НТШ та УВАН. Якщо УВАН у ЗСА не погодиться, то вже маємо згоду УВАН у Канаді. Проти такої пропозиції були застереження, що можуть образитися інші наукові установи.

У відповіді на дискусію проф. Славутич застерігся проти пропозиції видати нормативний словник української мови. Потребуємо правописного словника для щоденного вжитку шкіл, редакцій, науковців і ін. Він теж за відповідною колеґією для допомоги в редаґуванні словника, які занялися б перевіркою окремих ділянок чи проблем словника. Пояснив теж, що проф. Ю. Шевельов не відмовився від співпраці як консультант.

У висновку нарад стверджено: 1. Треба перевидати Правописний словник Голоскевича, доповнивши його до 50 — 60 тисяч слів. 2. Скласти принципи опрацювання словника і дібрати колеґію співробітників до перевірки матеріялів. Кожному призначити якусь ділянку. 3. Призначити видавця. Проф. Я. Падох запропонував звернутися до конґресу СКВУ про допомоґу перевидати словник. 4. Перед остаточним закінченням праці над словником скликати конференцію науковців, журналістів, робітників пера для обговорення потреби правописного словника і принципів його перерібки.

На пропозицію винагороди проф. Славутича за його працю і працівників компютором проф. Падох погодився поставити цю справу на найближче засідання Управи НТШ А. Врешті запропоновано таку колеґію для перевірки словникового матеріялу, складеного редактором: Караванський (принципи редаґування, варіянти), Вовк (наукова термінологія), Жила (загальні завваги), Овчаренко (релігійна термінологія), Лев (г -ґ, граматичні форми), Федоренко (педагогія). Це присутні. Координатор праці запросить інших співробітників. На тому закінчено конференцію. Проф. В. Лев, провідник конференції, подякував проф. Славутичеві за його цікаву, інформативну доповідь, усім присутнім за активну участь у конференції.

Василь Лев

Почалась...

(Закінчення зі стор. 1)

приятелів Енциклопедії Українознавства з осідком в стейті Ню Джерзі. Обидві останні установи є спонзорами ЕУ-Д.

Близько 100 учасників цієї зустрічі оглянули спочатку нові приміщення у вигідному і модерному будинку, де вже працюють дві особи, а від січня будуть працювати ще дальші дві сили. Редакція має до диспозиції бібліотеку Філії Українського Католицького Університету та може користуватися ще конференційною та викладовою залями.

Зустріч відкрив голова Комісії зв'язку і сеньйор українського громадського життя в Чикаґо, відомий кооперативний діяч укр. дир. Роман Мицик, а нею вправно провадив голова Осередку НТШ, проф. Мирослав Семчишин. Оба підкреслили у своїх вступних зауваженнях, що українське Чикаґо горде, що тут відкривається нова центральна установа для цілої діяспори, до того наукова й видавнича. Українська громада доцінює цей почин і буде їй сприяти.

Першим з гостей говорив В. Баранецький, вияснюючи цілі, для яких утворилася в 1985 році очолювана ним фундація, яка бажає допомаґати енциклопедичним проєктам та науковому осередку НТШ в Сарселі За останні роки меншбільш дійшло до розподілу праці й відповідальности за українськомовну Енциклопедію Українознавства та англомовне її видання між Канадським Інститутом Українських Студій та НТШ в Европі. Европейське НТШ та сарсельська редакція закінчать ЕУ-2 (гаслову), будуть працювати над одинадцятим томом доповнень, та евентуально розпічнуть праці над усучасненим скороченим енциклопедичним словником у трьох томах, що мав би бути перекладеним на французьку й німецьку мови.

Залишився ще проєкт „Енциклопедії Української Діяспори", що був таким дорогим покійному проф. В. Кубійовичеві. Зайнятися саме цим проєктом вирішили спільно НТШ в Америці та новозаснована Фундація приятелів ЕУ-Д, які вважають, що це є завданням першорядної ваги, з яким не треба зволікати. Знайшовши відповідну особу на редактора, а саме проф. Василя Маркуся, близького співробітника проф. Кубійовича від початку 1950-их років обидві установи, після детальних дискусій та узгіднень, підписали з редактором угоду про видання шістьох томів ЕУ-Д в найближчих п'ятьох роках.

Маючи це видання як свій головний проєкт, фундація виправдано очікує від громадянства підтримки та збільшених вкладів на фундацію.

З черги виголосив головну доповідь редактор ЕУ-Д В. Маркусь, на тему „Енциклопедія Української Діяспори — метрика нашого поселення". Доповідач представив проєкт шістьох томів за реґіонами-країнами чи підконтинентами, визначив їх зміст та подав характер і редакційно-дослідну методику. Яскраво з'ясовував потребу такого твору та переконливо представив його фундацію для збереження діяспори, перспективного плянування її дії також під кутом потреб рідного краю.

Ділову частину перервано буфетовою вечерою, що її розпочав молитвою і благословенням о. митрат Маріян Бутринський. Він також від господарів парафії свв. Володимира й Ольги побажав „новонародженій дитині" (ЕУ-Д) доброго росту, а присутні відспівали „Многая літа!" Смачну й багату та елегантно подану вечерю приготували жінки під проводом Люби Калін та Управи Осередку.

Після вечері промовляли ще голова НТШ, Я. Падох, який вказав на спеціяльні ювілеї в цьому році — 115-ліття заснування НТШ у Львові та 40-ліття відновлення НТШ на еміґрації. Понад 100 років ця наша найстарша наукова установа служить своєму народові відстоюючи українську правду і добиваючися для нашої нації місця під сонцем. Після великих досягнень у минулому і після вкладу у працю НТШ стільки визначних умів з усіх земель України, НТШ в Америці хоче причинитися ще й до цього великого і так потрібного проєкту — ЕУ-Д. Я. Падох відзначив жертвенність чикаґської громади на цілі НТШ і особливо привітав присутніх відомих меценатів НТШ д-ра Петра Моцюка та Юлію і Зенона Петешів.

А. Фіголь, що був разом з проф. В. Кубійовичем при народженні статтейної ЕУ в Мюнхені та гаслової в Сарселі, радий, що може причинитися і до цієї, так важливої ініціятиви. Ця книга конечно потрібна нашому суспільству, якщо воно хоче реалізувати концепцію „вічної діяспори".

Склали ще привіти дир. Омелян Плешкевич від Каси „Самопоміч" та інж. Степан Ґоляш від Банку „Певність", які заявили, що покриють спільно дворічний чинш приміщень Енциклопедії.

Відтак окремі товариства й особи складали свої пожертви. До згаданих фінансових установ долучилися декляраціями д-р Пилип і Володимира Демуси (1,000 дол.) та мгр Іван й Іванна Ліщинські (1,000 дол.); 250 дол. (з письмовим привітом) внесло Сестрицтво Покрова Пресв. Богородиці, а по 200 дол. мгр Мирослав і Рома Турянські та Зенон і Юлія Петеші. По 100 дол. — Павло і Емілія Вишницькі, Орися Гладка, Дмитро і Галина Грушецькі, д-р Атанасій й Іванка Горчинські, Ігор та Ірина Дмитерки, д-ри Василь і Дарія Маркусі, Окружна Рада Союзу Українок Америки (разом з письмовим привітом), д-р Павло і Дарія Пундії, д-р Модест і Марія Ріпецькі та д-р Орест і Рома Яхторовичі. Тридцять осіб (родин) та три установи склали свої пожертви у висоті нижче 100 дол. Разом усіх пожертв з нагоди цього „новосілля" до редакції ЕУ-Д вплило 12, 275 дол.

Більша частина цієї суми буде звернена на чинш за вживання приміщень на наступні роки, а за решту будуть закуплені компютори, копіювальна машина та деяке ще потрібне бюрове устаткування. У різних справах ЕУ-Д слід звертатися на нову адресу ЕУ-Д: Encyclopedia of Ukrainian Diaspora, 2247 West Chicago Ave., Chicago, Ill. 60622-4828, тел. (312) 489-1339.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ УНС

НЕДІЛЯ, 4-го ГРУДНЯ 1988 р.

Дітройт, Миш. Річні загальні збори 183-го Відд. ім. гетьмана Івана Мазепи, о год. 1:30 по пол. в залі Української Мишиґенської Ліґи при 6690 Мишиґен вул. На порядку: звіти та вибір нової Управи на 1989 р. Якщо на означену годину не явиться відповідна кількість членів, збори відбудуться на годину пізніше без огляду на кількість присутніх. Після зборів буде тепла перекуска. Всіх ВШ. членів запрошуємо до участи в зборах. — І. Лухрак, гол., М. Дякун, заст. гол., П. Запуга, фін. секр., Катерина Назарк, заст. фін. секр., Марта Тарнавська, кас., Б. Фльорчук, прот. секр., Г. Назарк, гол. К. Комісії.

ЧЕТВЕР, 8-го ГРУДНЯ 1988 р.

Ню Йорк, Н. Й. Річні збори 325 Відд. Т-ва Запорозька Січ о год. 4-ій по пол. при 240 East 6th St., New York, N.Y. — Варвара Цюпа, секретар.

НЕДІЛЯ, 11-го ГРУДНЯ 1988 р.

Дітройт, Миш. Річні загальні збори 175-го Відд. УНС, о год. 2-ій по пол. в залі Української Мишиґенської Ліґи при 6690 Мишиґен вул. На порядку: звіти та вибір нової Управи на 1989 р. Після ділової частини нарад товариська ґутірка пра каві й соподкім. Якщо на означену годину не прибуде відповідна кількість членів, збори почнуться півгодини пізніше, без огляду на кількість присутніх. — В. Папіж, гол., П. Семеґен, прот. секр., Я. Базюк, фін. секр.

ТРЕБА ВИПРАВИТИ

У рубриці „З листів до редакції" — в листі Варвари Дірберт „В пошану приятельки" („Свобода", ч. 219 з 17-го листопада ц.р.) має бути: „Зворушливо було читати некролог проф. Петра Одарченка, присвячений активній діячці на українській ниві св. п. Любові Марголін („Свобода", 8-го листопада ц.р.). Цим листом я хочу доповнити портрет великої патріотки українського народу". — Ред.